

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ
ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: «ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

Τα κράτη ανδρείκελα στον 21ο αιώνα και οι προκλήσεις για το διεθνές
δίκαιο

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΝΤΩΝΙΑ ΚΑΡΒΟΥΝΗ

Αθήνα, 2019

Τριμελής Επιτροπή

Άγγελος Συρίγος, Αναπληρωτής Καθηγητής (Επιβλέπων)

Ντανιέλλα - Μαρία Μαρούδα, Επίκουρη Καθηγήτρια

Στέλιος Περράκης, Ομότιμος Καθηγητής

Copyright © Αντωνία Καρβούνη, 2019

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Συντομογραφίες

ΔΔΧ: Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης

ΔΑΔ: Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο

ΔΔΔΑ: Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΣΑ/ΗΕ: Συμβούλιο Ασφαλείας Ηνωμένων Εθνών

ΓΣ: Γενική Συνέλευση Ηνωμένων Εθνών

ΔΠΔΓ: Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Γιουγκοσλαβία

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΜΕΡΟΣ Α'	10
1. ΚΡΑΤΟΣ, ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΚΡΑΤΗ ΑΝΔΡΕΙΚΕΛΑ ΣΤΟΝ 21Ο ΑΙΩΝΑ	10
1.1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΡΑΤΟΣ; ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΒΙΔΕΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ.....	10
1.2. ΚΡΑΤΗ ΑΝΔΡΕΙΚΕΛΑ, <i>DE FACTO</i> ΚΡΑΤΗ Η ΚΡΑΤΗ <i>IN STATU NASCENDI</i> ; <i>Η ΣΥΓΧΥΣΗ ΚΑΙ Η ΛΑΝΘΑΣΜΕΝΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΣΕ ΟΡΟΥΣ «ΟΜΠΡΕΛΕΣ»</i>	12
1.2.1. <i>DE FACTO</i> ΚΡΑΤΗ: <i>Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΤΑΪΒΑΝ</i>	12
1.2.2. ΚΡΑΤΗ <i>IN STATU NASCENDI</i> : <i>Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ</i>	19
1.3. ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΑΝΔΡΕΙΚΕΛΑ ΩΣ ΜΙΑ ΜΟΡΦΗ ΣΥΓΚΕΚΑΛΛΥΜΕΝΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ. 20	
ΜΕΡΟΣ Β'	22
2. ΕΥΡΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΡΑΤΗ ΑΝΔΡΕΙΚΕΛΑ: <i>ΑΠΟ ΤΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΟΥ '74 ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ</i>	22
2.1. ΒΟΡΕΙΑ ΚΥΠΡΟΣ: <i>Η «ΤΔΒΚ» ΚΑΙ Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗ ΣΥΡΙΑ ΣΗΜΕΡΑ</i>	22
2.2. ΡΩΣΙΚΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΑΤΗ ΑΝΔΡΕΙΚΕΛΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΑΣΙΑ	28
2.2.1. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΑΝΔΡΕΙΚΕΛΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗ ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΣΣΔ	28
2.2.2. ΤΟ «ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ».....	30
2.2.3. ΤΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΑΝΔΡΕΙΚΕΛΩΝ ΓΙΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ.....	34
2.2.3.1. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΓΙΑ ΗΘΙΚΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ	35
2.2.3.2. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΓΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ.....	37
ΜΕΡΟΣ Γ'	43
3. ΚΡΑΤΗ ΑΝΔΡΕΙΚΕΛΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ: <i>ΈΝΑ ΑΕΝΑΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΑΤΙΜΩΡΗΣΙΑΣ</i>	43
3.1. ΕΥΘΥΝΗ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΠΟΝΣΟΡΑ ΥΠΟ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ	43
3.1.1. ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΑΡΘΡΟ 2 ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 1 ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΓΕΝΕΥΗΣ	45
3.1.2. ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΑΡΘΡΟ 2 ΠΑΡΑΓΡΑΦΟ 2 ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΓΕΝΕΥΗΣ	49
3.2. ΕΥΘΥΝΗ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΠΟΝΣΟΡΑ ΥΠΟ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ	55
3.3. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΚΡΑΤΟΥΣ ΑΝΔΡΕΙΚΕΛΟΥ	58
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	62
ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:	64

Περίληψη

Στον 21^ο αιώνα τα κράτη ανδρείκελα ή αλλιώς κράτη μαριονέτες (“puppet states”) αποτελούν μία πρόκληση για το διεθνές δίκαιο και σύστημα. Πρόκειται για πολύ ενδιαφέροντα μορφώματα που κατ’ όνομα παρουσιάζονται ως ανεξάρτητα κράτη και τα οποία, σήμερα, δημιουργούν ένα «παραθυράκι» για ορισμένα κράτη ώστε να παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο χωρίς, τις προβλεπόμενες από αυτό, συνέπειες. Στόχος αυτής της διπλωματικής εργασίας είναι ο προσδιορισμός και η ανάλυση των χαρακτηριστικών εκείνων που καθιστούν ένα κράτος ανδρείκελο τόσο μέσα από την ήδη υπάρχουσα θεωρία όσο και μέσω των σύγχρονων περιπτώσεων κρατών ανδρεικέλων όπως η Νότια Οσετία, η Αμπχαζία, η Υπερδνειστερία κ.ά. Παράλληλα, θα γίνει μία επισκόπηση της σχέσης εξάρτησης των κρατών ανδρεικέλων με τα κράτη σπόνσορές τους καθώς και μία καταγραφή των επιχειρημάτων τους για ανεξαρτησία. Τέλος, θα γίνει μία εκτενής αναφορά και στις προκλήσεις που ενέχουν τέτοιου είδους μορφώματα για το διεθνές δίκαιο, ιδίως, και μέσω της υπάρχουσας, σχετικής, νομολογίας.

Λέξεις - κλειδιά: κράτος ανδρείκελο, κράτος μαριονέτα, *de facto* κράτος, αναγνώριση, ανεξαρτησία, κρατική υπόσταση, συγκεκριαλλυμένη κατοχή, Αμπχαζία, Νότια Οσετία, Υπερδνειστερία, Ναγκόρνο Καραμπάχ, Ανατολική Ουκρανία, Βόρεια Κύπρος, Ταϊβάν

Abstract

In the 21st century, puppet states present a challenge to international law and the international system. These are very interesting entities that present themselves as independent states and which, today, create a "loophole" for some states to violate international law without any consequences. The purpose of this thesis is to identify and analyze those characteristics that define a puppet state, both through theory and recent case studies of such entities such as South Ossetia, Abkhazia, Transnistria, etc. At the same time, there will be an overview of the relationship between the puppet states and their sponsor states as well as a record of their arguments for independence. Finally, there will be an extensive reference to the challenges posed by such entities for international law through relevant case law.

Keywords: puppet state, *de facto* state, recognition, independence, statehood, covert occupation, Abkhazia, South Ossetia, Transnistria, Nagorno Karabakh, Eastern Ukraine, Northern Cyprus, Taiwan

Εισαγωγή

Τα κράτη ανδρείκελα, κράτη δορυφόροι, ψευδοκράτη ή κράτη μαριονέτες, εμφανίζονται κατ' όνομα κυρίαρχα αλλά στην πραγματικότητα είναι υπό ξένη κυριαρχία. Μέχρι σήμερα, τέτοια κράτη έχουν δημιουργηθεί μόνον κατόπιν στρατιωτικής επεμβάσεως, ωστόσο η κατέχουσα δύναμη δεν μπορεί να προσαρτήσει τις περιοχές που έχει καταλάβει.

Μετά την κρίση στην Ουκρανία το 2014, το βλέμμα όλων στράφηκε στα κράτη ανδρείκελα και, ιδίως, σε αυτά που δημιουργήθηκαν μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, τα λεγόμενα «μετασοβιετικά» κράτη ανδρείκελα. Πρόκειται για την Αμπχαζία και τη Νότια Οσετία στη Γεωργία, την Υπερδνειστερία στην Μολδαβία και το Ναγκόρνο Καραμπάχ στο Αζερμπαϊτζάν. Κοινό χαρακτηριστικό των εν λόγω μορφωμάτων είναι η σχέση εξάρτησης τους με άλλα κυρίαρχα κράτη, τα λεγόμενα κράτη σπόνσορες.

Φυσικά, τα κράτη ανδρείκελα δεν αποτελούν σύγχρονο φαινόμενο. Η πρώτη περίπτωση δημιουργίας κράτους ανδρείκελου στον 20^ο αιώνα ήταν αυτή του Ματζουκούο στην Μαντζουρία της Κίνας από τους Ιάπωνες το 1931. Αντίστοιχα μορφώματα δημιουργήθηκαν στον ευρωπαϊκό χώρο κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Σήμερα, το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα κράτους ανδρείκελου αλλά και, δυστυχώς, το πιο σταθερό, είναι αυτό της «ΤΔΒΚ» στη Βόρεια Κύπρο. Και τα πέντε, προαναφερόμενα, κράτη ανδρείκελα έχουν καταφέρει να διατηρηθούν στο χρόνο, ως εξαίρεση στον κανόνα, χωρίς, φυσικά, να καταφέρουν να αποκτήσουν την πολυπόθητη αναγνώρισή τους από τη διεθνή κοινότητα. Επιπλέον, τα εν λόγω μορφώματα αποτελούν, τη τελευταία πενταετία, παράδειγμα προς μίμηση σε διάφορες περιοχές της Ανατολικής Ουκρανίας, με την υποστήριξη, πάντοτε, της Ρωσικής κυβέρνησης.

Τα κράτη ανδρείκελα δεν θεωρούνται υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου. Στην πραγματικότητα, συνιστούν μια μορφή συγκεκαλυμμένης κατοχής, η οποία προσφέρει όλα τα πλεονεκτήματα που υφίστανται σε αυτές τις περιπτώσεις παρακάμπτοντας το πολιτικό κόστος και τις υποχρεώσεις που επιφέρει το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο. Πολλές φορές μάλιστα αποτελούν και ιδανικό χώρο για ανάπτυξη εγκληματικής δραστηριότητας, όπως λαθρεμπόριο όπλων, προς όφελος του κράτους σπόνσορα.

Λόγω της ασυνήθιστης μορφής τους, της περιορισμένης αναγνώρισης τους και της συνεχιζόμενης παρουσίας τους, τα κράτη ανδρείκελα αποτελούν ένα πολύ ενδιαφέρον θέμα για τον αναγνώστη αλλά και τον αναλυτή. Γρήγορα, όμως, παρατηρεί κανείς την ελλιπή βιβλιογραφία και αρθρογραφία επί του θέματος ενώ, στις λίγες περιπτώσεις βιβλιογραφίας, οι συγγραφείς τείνουν να κατηγοριοποιούν, βεβιασμένα, τα κράτη ανδρείκελα σε όρους «ομπρέλες» που παραγκωνίζουν τα χαρακτηριστικά τους και, επομένως, δεν επιτρέπουν την καλύτερη κατανόησή τους.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα γίνει μία προσπάθεια να εξεταστεί εκ νέου το ζήτημα των κρατών ανδρεικέλων προσθέτοντας, έτσι, ένα «λιθαράκι» στην μελέτη του θέματος.

ΜΕΡΟΣ Α΄

1. Κράτος, αναγνώριση και κράτη ανδρείκελα στον 21ο αιώνα

1.1. Τι είναι κράτος; Τα κριτήρια του Μοντεβιδέο και το πολιτικό παιχνίδι της αναγνώρισης

Η συζήτηση γύρω από το τι συνιστά κράτος είναι, ιδίως τις τελευταίες δεκαετίες, αντικείμενο *debate* πολλών θεωρητικών και μη. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η προσπάθεια μίας περιεκτικής συζήτησης γύρω από το αντικείμενο αυτό ξεπερνά το περιορισμένο πεδίο εφαρμογής της παρούσας εργασίας. Κρίνεται, όμως, απαραίτητη μία συνοπτική αναφορά στο τι εστί κράτος για την καλύτερη κατανόηση και ευκολότερη κατηγοριοποίηση των κρατών ανδρεικέλων.

Αναμφισβήτητα, το πλέον κλασσικό υποκείμενο του διεθνούς δικαίου είναι το κράτος. Μάλιστα, αποτελεί *«την καθολική μορφή πολιτικής οργάνωσης σε όλο τον κόσμο»*¹. Η διατύπωση, όμως, ενός νομικού και διεθνώς αποδεκτού ορισμού δεν είναι ευχερής ενώ τα βασικά χαρακτηριστικά που το *«προσδιορίζουν ως κυρίαρχο πολιτικό υποκείμενο στις διεθνείς σχέσεις φαίνεται αν όχι να υποχωρούν, τουλάχιστον να υφίστανται πιέσεις και αλλοιώσεις [...] που υπονομεύουν την παραδοσιακή μορφή διάρθρωσης και λειτουργίας του»*². Σήμερα, το βασικό βήμα συμμετοχής μίας οντότητας στη διεθνή κοινότητα κρατών είναι η αναγνώρισή της κρατικής της υπόστασης, δηλαδή η αναγνώρισή της ως κράτος³.

Στο διεθνές δίκαιο έχουν αναπτυχθεί δύο θεωρίες περί αναγνώρισεως των κρατών. Αρχικά, συναντάμε τη *συστατική θεωρία*, σύμφωνα με την οποία απαραίτητη προϋπόθεση για κρατική υπόσταση είναι η αναγνώριση του κράτους από τα άλλα κράτη, δηλαδή η πράξη της αναγνώρισεως μίας οντότητας από άλλα κράτη είναι αυτή που δημιουργεί το νέο κράτος και του αποδίδει νομική προσωπικότητα⁴. Αντίθετα, η *διακηρυκτική θεωρία*, η οποία ήρθε ως απάντηση στη πρώτη, αποκλείει την

¹ Heywood, A. (2014). *Εισαγωγή στην Πολιτική*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 73

² Υφαντής, Κ. (2008). *«Κρατική Κυριαρχία και Συστημική Αλλαγή»*. Στο Δ. Τριανταφύλλου, Κ. Υφαντής & Ε. Χατζηβασιλείου (επιμ.), *Διεθνείς Σχέσεις: Σύγχρονη Θεματολογία και Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Παπαζήσης.

³ Συρίγος Α., (2014), *Το κράτος*, σελ. 101-140 στο Κ. Αντωνόπουλος, Κ. Μαγκλιβέρας, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η έκδοση, σελ. 106

⁴ Συρίγος Α., *Το κράτος*, σελ. 101-140 στο Κ. Αντωνόπουλος, Κ. Μαγκλιβέρας, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, 2^η έκδοση, σελ. 106

αναγκαιότητα της διεθνούς αναγνώρισης ως προϋπόθεση. Εδώ, η κρατική υπόσταση είναι ένα νομικό καθεστώς που δεν εξαρτάται από την αναγνώριση⁵.

Σήμερα, η πρακτική των κρατών φαίνεται να βρίσκεται κάπου στην μέση μεταξύ των δύο θεωριών, με τη *διακηρυκτική* να πλησιάζει περισσότερο το σημερινό μοντέλο που ακολουθείται από τη διεθνή κοινότητα, το οποίο κατοχυρώνεται και στα κριτήρια που περιέχονται στη Σύμβαση του Μοντεβιδέο ενώ επαναλαμβάνεται και από την επιτροπή Badinter⁶.

Η Σύμβαση του Μοντεβιδέο «Περί των Δικαιωμάτων και των Υποχρεώσεων των Κρατών» του 1933, σε μία προσπάθεια προσδιορισμού της νομικής και πολιτικής έννοιας του κράτους, καθόρισε ότι ένα κράτος πρέπει να έχει μόνιμο πληθυσμό, ένα καθορισμένο έδαφος, μια κυβέρνηση και την ικανότητα να συνάπτει σχέσεις με άλλα κράτη⁷. Με λίγα λόγια να πληροί τα 4 αυτά κριτήρια της Σύμβασης, τα οποία έκτοτε αποτέλεσαν και το *minimum* για κρατική υπόσταση⁸.

Τα δύο πρώτα κριτήρια είναι απλά και ευκόλως κατανοητά. Αντίθετα, μεγάλη συζήτηση έχει δημιουργηθεί γύρω από το τρίτο κριτήριο, αυτό της κυβέρνησης. Δεν αρκεί μία οποιαδήποτε κυβέρνηση αλλά έχει καθιερωθεί στο διεθνές δίκαιο η απαίτηση μίας αποτελεσματικής και ανεξάρτητης κυβέρνησης.

Όσον αφορά την αποτελεσματικότητα, εννοείται, πρωτίστως, η ύπαρξη μιας συνεκτικής δομής εξουσίας, ανεξαρτήτως μορφής, η οποία είναι σε θέση να διαχειρίζεται και να ρυθμίζει το έδαφος που ελέγχει⁹. Επιπλέον, αποτελεσματική κυβέρνηση είναι αυτή που είναι ανεξάρτητη από οποιαδήποτε άλλη αρχή¹⁰. Αυτό το κριτήριο της ανεξαρτησίας ως βάση για μια αποτελεσματική κυβέρνηση μπορεί να βρεθεί τόσο σε κείμενα διεθνών νομικών οργάνων και στην πρακτική των κρατών όσο

---

⁵ Συρίγος Α., (2014), *Το κράτος*, σελ. 101-140 στο Κ. Αντωνόπουλος, Κ. Μαγκλιβέρας, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η έκδοση, σελ. 107

⁶ Malcolm Nathan Shaw, (2003), *International Law*, 5th edition, Cambridge University Press, p. 369.

⁷ Άρθρο 1, Σύμβαση του Μοντεβιδέο «Περί των Δικαιωμάτων και των Υποχρεώσεων των Κρατών», 1933

⁸ Crawford J., (2012), *Brownlie's Principles of Public International Law*, 8th edition Oxford, Oxford University Press, σελ. 127-130

⁹ Wallace-Bruce N., (1994), *Claims to Statehood in International Law*. Carlton Press, New York, σελ. 66

¹⁰ Wallace R., (2005), *International Law*. Sweet & Maxwell, London, σελ. 63

και στις απόψεις διακεκριμένων διδασκόντων και θεωρητικών του διεθνούς δικαίου. Επομένως, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί μια αρχή του εθιμικού διεθνούς δικαίου¹¹.

Σε κάθε περίπτωση, όμως, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η εν λόγω Σύμβαση είναι επικυρωμένη από ένα μικρό τμήμα της διεθνούς κοινότητα και δεν τέθηκε ποτέ σε εφαρμογή. Μάλιστα, όπως διαπίστωσε και το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, δεν εξελίχθηκε περαιτέρω σε εθιμικό δίκαιο¹². Τα κριτήρια αυτά δεν παύουν να αποτελούν μία προσπάθεια κωδικοποίησης του νομικού καθεστώτος του κράτους ενώ, μέχρι και σήμερα, παραμένει μείζονος σημασίας η πράξη της αναγνώρισης από τα άλλα κράτη.

Η αναγνώριση, σήμερα, περισσότερο από ποτέ, αποτελεί μία διαδικασία πολιτική που, όπως είναι φυσικό, εξυπηρετεί τα εκάστοτε κρατικά συμφέροντα. Ένα κράτος δεν θα αναγνωρίσει μία άλλη οντότητα ως κράτος αν αυτό είναι ενάντια στα εθνικά του συμφέροντα ή εάν απειλεί την εδαφική του ακεραιότητα, μόνο και μόνο επειδή η διεθνής πρακτική ή ορισμένα κριτήρια προβάλλουν αυτό ως ορθό. Άλλωστε, όπως θα δούμε και παρακάτω στις περιπτώσεις της Ταϊβάν και του Κοσόβου, ακόμη και όταν πληρούνται όλα τα παραπάνω κριτήρια, τον τελευταίο λόγο τον έχουν τα κράτη.

1.2. Κράτη ανδρείκελα, *de facto* κράτη ή κράτη *in statu nascendi*; Η σύγχυση και η λανθασμένη κατηγοριοποίηση σε όρους «ομπρέλες»

1.2.1. *De facto* κράτη: Η περίπτωση της Ταϊβάν

Η συζήτηση γύρω από τη σημασία της αναγνώρισης καθώς και την καθιέρωση της ως ένα από τα κριτήρια για κρατική υπόσταση οδήγησε στη δημιουργία μίας νέας και ξεχωριστής κατηγορίας, αυτής των *de facto* κρατών. Πρόκειται για μορφώματα/οντότητες που πληρούν τα κριτήρια του Μοντεβιδέο αλλά δεν αναγνωρίζονται ως κράτη από τα υπόλοιπα κυρίαρχα κράτη για πολιτικούς, κυρίως, λόγους.

---

¹¹*Ibid.*, σελ. 63

¹²ΔΔΧ, Υπόθεση *Haya de la Torre*, Asylum Case, Colombia/Peru, 1950, Απόφαση, σελ. 277

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή της παρούσας εργασίας, υπάρχει ένα μεγάλο κενό, τόσο νομικό όσο και ακαδημαϊκό, αναφορικά με τα κράτη ανδρείκελα. Μάλιστα, η πλειονότητα των θεωρητικών που εξετάζουν τις εν λόγω οντότητες επιμένουν να τις τοποθετούν σε λανθασμένα μοντέλα και κατηγορίες που δεν τους ταιριάζουν και δεν εξυπηρετούν στην περαιτέρω κατανόηση τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η χρήση του όρου «ομπρέλα» *de facto* κράτη που είναι αρκετά γενική αλλά και παραπλανητική. Αποτέλεσμα είναι η διαιώνιση της σύγχυσης που επιτρέπει την παράκαμψη του διεθνούς δικαίου. Βασική αιτία είναι οι πολλές ομοιότητες που παρουσιάζουν τα κράτη ανδρείκελα με αυτές τις γενικές κατηγορίες.

Αρχικά, όπως και στα κράτη ανδρείκελα έτσι και στα *de facto* κράτη, βασικό χαρακτηριστικό είναι ο αγώνας τους για κρατική υπόσταση, κάτι που αποτελεί και το σημείο εκκίνησης για την μελέτη τους.

Ο ορισμός των *de facto* κρατών, όπως είναι φυσικό, έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης και εξέτασης αρκετών διακεκριμένων θεωρητικών και διδασκόντων του διεθνούς δικαίου με αποτέλεσμα τη δημιουργία σύγχυσης γύρω από το αντικείμενο αλλά και την καταγραφή ποικίλων χαρακτηριστικών και κριτηρίων.

Στον δικό του ορισμό, ο Kolstø ορίζει ένα *de facto* κράτος ως μία οντότητα όπου η πολιτική ηγεσία πρέπει να ελέγχει το μεγαλύτερο μέρος του εδάφους που ισχυρίζεται ότι της ανήκει, πρέπει να έχει επιδιώξει αλλά δεν έχει επιτύχει τη διεθνή αναγνώρισή της ως ανεξάρτητο κράτος και, τέλος, πρέπει να παραμείνει σε κατάσταση μη αναγνώρισης για περισσότερα από δύο χρόνια¹³. Στη συνέχεια, ο Pegg αναπτύσσει αυτόν τον ορισμό, υποστηρίζοντας ότι υπάρχει μια αρκετά ευρεία συναίνεση γύρω από τα βασικά στοιχεία που καθορίζουν ένα *de facto* κράτος και ότι οι διαφωνίες προκύπτουν, κυρίως, αναφορικά με τον ορισμό.

Σύμφωνα με τον ίδιο λοιπόν, υπάρχουν έξι βασικά στοιχεία του ορισμού ενός *de facto* κράτους, πολλά από τα οποία προέρχονται από το άρθρο 1 της Σύμβασης του Μοντεβιδέο:

«Πρώτον, υπάρχει μια οργανωμένη πολιτική ηγεσία που λαμβάνει κάποια μορφή λαϊκής υποστήριξης. Δεύτερον, αυτή η ηγεσία έχει καταφέρει επαρκώς να παρέχει

---

¹³ Kolstø, P., (2006), *The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States*. Journal of Peace Research 43(6), σελ. 725-726.

διακυβέρνηση ή κυβερνητικές υπηρεσίες σε έναν συγκεκριμένο πληθυσμό. Τρίτον, το *de facto* κράτος ελέγχει αποτελεσματικά το έδαφός του ή το μεγαλύτερο μέρος του για τουλάχιστον δύο χρόνια[...] Τέταρτον, το *de facto* κράτος θεωρεί ότι είναι ικανό να συνάψει σχέσεις με άλλα κράτη. Πέμπτον, το *de facto* κράτος επιδιώκει ενεργά την ευρεία διεθνή αναγνώριση της κυριαρχίας του και, τέλος, το *de facto* κράτος δεν είναι σε θέση να επιτύχει ευρεία αναγνώριση της κυριαρχίας του και παραμένει σε μεγάλο βαθμό ή εντελώς μη-αναγνωρισμένο από τη διεθνή κοινωνία των κυρίαρχων κρατών¹⁴.

Φυσικά, τα στοιχεία που αναφέρονται στον παραπάνω ορισμό διαφέρουν ανά περιπτώσεις. Για παράδειγμα, μια οντότητα μπορεί να απολαμβάνει μεγαλύτερης λαϊκής αποδοχής από κάποια άλλη ή μπορεί να υπάρχει για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα κ.λπ. Κύριο χαρακτηριστικό, όμως, του *de facto* κράτους είναι ότι διαθέτει αποτελεσματικό έλεγχο επί του συγκεκριμένου εδάφους, αλλά ο έλεγχος αυτός δεν αναγνωρίζεται από τη διεθνή κοινότητα. Ο αποτελεσματικός έλεγχος είναι μείζονος σημασίας καθώς αποτελεί και την «βάση» της ύπαρξής τους.

Φυσικά, πολλοί θεωρητικοί έχουν προτείνει ορισμένες χρήσιμες τροποποιήσεις στον αρχικό αυτό ορισμό του Pegg. Για παράδειγμα η Caspersen αποσαφηνίζει ότι τα μη αναγνωρισμένα κράτη «ελέγχουν τουλάχιστον τα δύο τρίτα της επικράτειας που υποστηρίζουν ότι τους ανήκει, συμπεριλαμβανομένης της κύριας πόλης και των βασικών περιφερειών»¹⁵ ενώ οι Byman και King υπογραμμίζουν ως μια συνιστώσα του ορισμού το «εκφρασμένο (αν και όχι κατ' ανάγκη συνεχές ή σταθερό) ενδιαφέρον για ανεξαρτησία»¹⁶. Τέλος, ο πιο πρόσφατος και ευρέως αποδεκτός ορισμός στο πεδίο έρχεται από τον Toomla, ο οποίος ορίζει τα *de facto* κράτη, μόλις με μία πρόταση, ως «οντότητες που πληρούν τα κριτήρια του Μοντεβιδέο για κρατική υπόσταση αλλά δεν έχουν διεθνή αναγνώριση»¹⁷.

Επομένως, τα *de facto* κράτη είναι εδαφικές οντότητες που εκτελούν τις κανονικές λειτουργίες ενός κράτους και οι οποίες, γενικά, απολαμβάνουν τη στήριξη

---

¹⁴ Pegg S., (1998), *International Society and the De Facto State*, Aldershot / Brookfield, σελ. 26

¹⁵ Caspersen Nina, (2012), *Unrecognized States: The Struggle for Sovereignty in the Modern International System*, Cambridge: Polity Press, σελ.8-9

¹⁶ Byman, D., & King, C. (2012). *The mystery of phantom states*. *The Washington Quarterly*, 35(3), σελ. 45

¹⁷ Toomla, R. (2016). *Charting informal engagement between de facto states: A quantitative analysis*. *Space and Polity*, 20(3), σελ. 331

σημαντικών τμημάτων του πληθυσμού τους, αλλά δεν είναι *de jure* κράτη, επειδή δεν έχουν αναγνωρισθεί ως τέτοια από τη διεθνή τάξη¹⁸. Πρόκειται για «μια κατάσταση χωρίς ειρήνη και χωρίς πόλεμο, όπου τα *de facto* κράτη επιβιώνουν σε μια λειτουργική κατάσταση νομικής λήμπα»¹⁹.

Το πρόβλημα αυτό εκφράζεται με την έλλειψη ουσιαστικής αναγνώρισης της εν λόγω εδαφικής οντότητας. Επομένως, είναι σημαντικό να αναφερθούμε στην ουσία αυτού του είδους αναγνώρισης. Έτσι, σύμφωνα με τον Pegg, για να επιτευχθεί ουσιαστική αναγνώριση, μια οντότητα θα έπρεπε να «περάσει» επιτυχώς την πλειονότητα των πέντε παρακάτω κριτηρίων. Πρώτον, να εξασφαλίσει την αναγνώριση της από μερικές από τις μεγάλες δυνάμεις της διεθνούς κοινότητας. Δεύτερον, να εξασφαλίσει την αναγνώριση της από το υφιστάμενο *de jure* κράτος το οποίο επιδιώκει να εγκαταλείψει ή τουλάχιστον το τελευταίο να μην έχει αντιρρήσεις όταν άλλα κράτη προχωρήσουν στην αναγνώρισή του. Τρίτον, να εξασφαλίσει αναγνώριση από τις γειτονικές και συνορεύουσες χώρες. Τέταρτον, να εξασφαλίσει αναγνώριση από την πλειοψηφία των χωρών στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και, τέλος, θα πρέπει να είναι ικανό να συμμετέχει σε παγκόσμιους και περιφερειακούς διεθνείς οργανισμούς²⁰. Τα παραπάνω κριτήρια αποτελούν πολύτιμο εργαλείο για την εξέταση του καθεστώτος των *de facto* κρατών όσον αφορά σημερινές περιπτώσεις μελέτης.

Στη συνέχεια ο Pegg, διακρίνει το *de facto* κράτος από άλλες εδαφικές μονάδες και, συγκεκριμένα, από τα κράτη ανδρείκελα. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι δεν αποκλείεται η ανάπτυξη ενός *de facto* κράτους προς την κατεύθυνση ενός κράτους ανδρείκελου, αλλά, γενικά, θεωρεί τις δύο αυτές οντότητες διαφορετικές. Ένα κράτος ανδρείκελο ελέγχεται από μια ξένη δύναμη και απολαμβάνει λιγότερο δημοφιλή υποστήριξη από ένα *de facto* κράτος²¹.

Επομένως, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι τα κράτη ανδρείκελα διαφέρουν από τα *de facto* κράτη. Βασική διαφορά είναι η έλλειψη ανεξαρτησίας των κρατών ανδρείκελων. Σε αντίθεση με τα *de facto* κράτη, η ίδια η ύπαρξη των κρατών

---

¹⁸McGarry J., (2004), Πρόλογος: *De facto states and the international order*, στο T. Bahcheli et al. (eds.), *De Facto States, The quest for sovereignty*, London / New York, σελ. x

¹⁹Kemp W., (2005), *Selfish Determination: The Questionable Ownership of Autonomy Movements*, in: *Ethnopolitics*, Vol. 4, σελ. 86

²⁰Pegg S., (1998), σελ. 38

²¹*Ibid.*

ανδρείκελων εξαρτάται ουσιαστικά από την στήριξη ενός άλλου κράτους, του κράτους σπόνσορα.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που μπορεί να μας βοηθήσει στον εντοπισμό των διαφορών μεταξύ των κρατών ανδρείκελων και των *de facto* κρατών είναι αυτό της Ταϊβάν. Το καθεστώς της Ταϊβάν έχει προβληματίσει πολλούς μελετητές του καθώς έχει τα δικά του χαρακτηριστικά που το καθιστούν μοναδικό.

Μετά τα γεγονότα του 1946 και τη νίκη του Μάο Τσε Τουνγκ επί του Τσιανγκ Κάι Σεκ, ο τελευταίος αναγκάστηκε να διαφύγει στο νησί Φορμόζα (σημερινή Ταϊβάν) όπου και ίδρυσε, το 1949, τη Δημοκρατία της Κίνας (ΔτΚ). Αυτή είναι και η αφετηρία του προβλήματος του καθεστώτος της Ταϊβάν. Τόσο η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας (ΛΔΚ) όσο και η ΔτΚ υιοθέτησαν την πολιτική της μίας Κίνας (One China Policy) διεκδικώντας το μοναδικό δικαίωμα εκπροσώπησης του λαού της Κίνας στα διεθνή fora.

Σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση του καθεστώτος της Ταϊβάν διαδραμάτισε το ψήφισμα 2758 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών του 1971, με το οποίο αποφάσισε «[...] να αποκαταστήσει όλα τα δικαιώματά της στη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και να αναγνωρίσει τους αντιπροσώπους της κυβέρνησής της ως τους μοναδικούς νόμιμους αντιπροσώπους της Κίνας στα Ηνωμένα Έθνη και να αποβάλλει αμέσως τους αντιπροσώπους του Τσιανγκ Κάι Σεκ από τη θέση που καταλαμβάνουν παράνομα στα Ηνωμένα Έθνη και σε όλες τις οργανώσεις που σχετίζονται με αυτά»²². Έτσι, η Ταϊβάν, ιδρυτικό μέλος των Ηνωμένων Εθνών, απομακρύνθηκε από τον οργανισμό.

Έπειτα, ακολούθησε μία καθοδική πορεία για την Ταϊβάν με πολλούς συμμάχους της να την εγκαταλείπουν και να σπεύδουν να αναγνωρίσουν την μεγαλύτερη, συγκριτικά, δύναμη της εποχής ΛΔΚ. Μεγαλύτερη απώλεια ήταν αυτή των ΗΠΑ με τη κυβέρνηση Carter να συνάπτει διπλωματικές σχέσεις με τη ΛΔΚ την 1η Ιανουαρίου του 1979 και να διακόπτει τους επίσημους δεσμούς της με την Ταϊβάν²³. Έτσι, κατά τη δεκαετία του 1970, λόγω σημαντικών διπλωματικών εμποδίων, η Ταϊβάν

---

²² UNGA Res. 2758 (XXVI), *Restoration of the lawful rights of the People's Republic of China in the United Nations* (25/10/1971), διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/documents/ga/res/26/ares26.htm>

²³ Lee S., (1995-96), *American Policy toward Taiwan: The Issue of the de facto and de jure Status of Taiwan and Sovereignty*, in: *The Buffalo Journal of International Law*, Vol. 2, σελ. 323

τροποποίησε την πολιτική της προσαρμόζοντάς την στην επίτευξη πρακτικών και πιο ρεαλιστικών συμφερόντων. Έτσι, μετά την απαίτηση εκπροσώπησης ολόκληρου του λαού της Κίνας και την One-China πολιτική γεννήθηκε η απαίτηση για ύπαρξη ξεχωριστά από την ηπειρωτική Κίνα και, άρα, για ανεξαρτησία.

Όπως είναι επόμενο, γρήγορα, προκύπτει το ερώτημα γύρω από το καθεστώς της Ταϊβάν. Πρόκειται, λοιπόν, για κυρίαρχο κράτος, για κράτος ανδρείκελο ή για *de facto* κράτος; Έχοντας δώσει ήδη την απάντηση παραπάνω, είναι σημαντικό σε αυτό το στάδιο να εξεταστεί το εν λόγω καθεστώς στο πλαίσιο των παραδοσιακών κριτηρίων του Μοντεβιδέο μέσα από μία *ex factis jus oritur* προσέγγιση.

Αρχικά, η ΔτΚ διαθέτει μόνιμο πληθυσμό και παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία του πληθυσμού της εν λόγω περιοχής είναι κινεζικής καταγωγής, οι ίδιοι θεωρούν ότι έχουν «ταϊβανέζικη» εθνικότητα και δεν βλέπουν τους εαυτούς τους ως εξορισμένους πολίτες της Κίνας. Επιπλέον, η εθνικότητα ως τέτοια δεν έχει σχέση με την έννοια του μόνιμου πληθυσμού²⁴.

Αναφορικά με το κριτήριο του καθορισμένου εδάφους, το έδαφος της Ταϊβάν βρίσκεται υπό τον αποκλειστικό έλεγχο της ΔτΚ από το 1945. Η Ταϊβάν έχει καθορισμένα σύνορα τα οποία, παρότι αμφισβητούνται μόνο από την Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, η τελευταία δεν έχει προβεί ποτέ σε παραβίαση τους.

Όσον αφορά την απαίτηση μιας αποτελεσματικής κυβέρνησης, ο Palmer ισχυρίζεται ότι από το 1945 η ΔτΚ έχει ασκήσει αποκλειστικό έλεγχο στις εσωτερικές και διεθνείς της υποθέσεις²⁵. Έχει διατηρήσει τις δικές της νομοθετικές, εκτελεστικές και δικαστικές αρμοδιότητες, έχει τις δικές της στρατιωτικές δυνάμεις και για μεγάλο χρονικό διάστημα ασκεί πλήρη έλεγχο της επικράτειας και του πληθυσμού της σε όλους τους τομείς²⁶. Παρά τη ρητορική της ότι η Ταϊβάν είναι μέρος της Κίνας, η ΛΔΚ δεν έχει ποτέ, από την ίδρυσή της το 1949, επεκτείνει πραγματική δικαιοδοσία και αποτελεσματικό έλεγχο στη Ταϊβάν ούτε για μία μόνο ημέρα²⁷.

---

²⁴ Palmer D. G. Jr., (1996), *Taiwan: De Jure or Not De Jure? That is the Question. An Analysis of Taiwan's Legal Status Within the International Community*, in: John F. Kennedy University Law Review, Vol. 7, σελ. 85

²⁵ *Ibid.*, σελ. 87-88

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Lung-chu Chen, (1998), *Taiwan's Current International Legal Status*, New York Law School, σελ. 676

Τέλος, σχετικά με την ικανότητα σύναψης σχέσεων με άλλα κράτη, η Ταϊβάν, σήμερα, αναγνωρίζεται ως ανεξάρτητο κράτος από ελάχιστα κράτη με τα οποία διατηρεί και επίσημες διπλωματικές σχέσεις. Υπάρχουν όμως και κάποια κράτη τα οποία διατηρούν ανεπίσημες σχέσεις με τη Ταϊβάν ενώ κάποια άλλα επιλέγουν να μην έχουν καμία απολύτως επαφή μαζί της, κάτι το οποίο οφείλεται στην ανάδυση της Κίνας ως υπερδύναμης με πολλά κράτη να στρέφονται σήμερα στο Πεκίνο. Παρόλο, όμως, που η ΔτΚ αναγκάστηκε να διεξάγει αυτές τις σχέσεις μέσω ανεπίσημων «καναλιών» κατάφερε να τις διατηρήσει ως αποκλειστικός και μοναδικός εκπρόσωπος και, άρα, ως επακόλουθο αυτής της κατάστασης, η Ταϊβάν ικανοποιεί και το εν λόγω κριτήριο²⁸.

Επομένως, η Ταϊβάν ικανοποιεί τα παραδοσιακά κριτήρια για κρατική υπόσταση αλλά στερείται ουσιαστικής αναγνώρισης ως κράτος. Βάσει των κριτηρίων της ουσιαστικής αναγνώρισης που διατύπωσε ο Pegg, μπορεί να σημειωθεί ότι η Ταϊβάν δεν αναγνωρίζεται ως κράτος από κάποια σημαντική δύναμη του σήμερα αλλά ούτε από την πλειοψηφία των μελών της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Επιπλέον, όσον αφορά το πέμπτο κριτήριο, σχετικά με τη συμμετοχή σε παγκόσμιους και περιφερειακούς διεθνείς οργανισμούς, μπορεί να τονιστεί ότι η Ταϊβάν απολαμβάνει ιδιότητα μέλους σε ορισμένους διεθνείς οργανισμούς²⁹, αλλά δεν επέστρεψε ποτέ στον ΟΗΕ. Εν ολίγοις, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η Ταϊβάν δεν ικανοποιεί την πλειονότητα των πέντε απαιτήσεων που εξετάστηκαν παραπάνω και, έτσι, στερείται ουσιαστικής αναγνώρισης.

Οι παραπάνω εκτιμήσεις είναι αυτές που καθιστούν τη Ταϊβάν, σήμερα, ως το τέλειο παράδειγμα ενός *de facto* κράτους, και όχι ενός κράτους ανδρικού, καθώς είναι εκ των πραγμάτων ανεξάρτητη χωρίς να εξαρτάται από την στήριξη ή βοήθεια οποιουδήποτε άλλου κράτους και, ιδίως, της Κίνας. Η Ταϊβάν, μπορεί φαινομενικά και βάσει των παραδοσιακών κριτηρίων του Μοντεβιδέο και της *διακηρυκτικής θεωρίας* να πληροί όλες τις προϋποθέσεις για κρατική υπόσταση αλλά στερείται την πλέον

---

²⁸ Palmer D. G. Jr., Taiwan: De Jure or Not De Jure? That is the Question. An Analysis of Taiwan's Legal Status Within the International Community, in: John F. Kennedy University Law Review, Vol. 7, 1996, σελ. 90

²⁹ π.χ. ADB, APEC, IOC, WTO. See Information available on the official website of the CIA, at: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tw.html>

σημαντική απαίτηση και κοινό στοιχείο όλων των *de facto* κρατών, αυτή της αναγνώρισης.

1.2.2. Κράτη *in statu nascendi*: Η περίπτωση του Κοσόβου

Παράλληλα, υπάρχουν και ορισμένοι θεωρητικοί που προτείνουν μια άλλη κατηγορία κρατών, τα αναδυόμενα κράτη ή, αλλιώς, κράτη *in statu nascendi*, που σημαίνει κράτη στη διαδικασία σχηματισμού. Αυτές οι οντότητες μοιράζονται με τα κράτη ανδρείκελα την συνήθη εξάρτησή τους από εξωτερική βοήθεια. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν τρεις παράγοντες που τις διαχωρίζουν από αυτά. Πρώτον, υπάρχει *consensus* στη διεθνή κοινότητα αναφορικά με την ευκαιρία δημιουργίας ενός νέου κράτους. Η διεθνής κοινότητα είναι έτοιμη να αποδεχτεί το νέο κράτος αφού πρώτα εξελιχθεί σε ένα πλήρως ανεπτυγμένο κράτος με αποτελεσματική και ανεξάρτητη διοίκηση. Δεύτερον, παρά την εξωτερική βοήθεια που λαμβάνει, το αναδυόμενο κράτος εξακολουθεί να ενεργεί σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητα από τα κράτη σπόνσορές του και όχι ως φερέφωνο των συμφερόντων τους, όπως συμβαίνει με τα κράτη ανδρείκελα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό του Κοσόβου. Η συνεχής παρουσία και ο ρόλος των ξένων στρατευμάτων στη διατήρηση τόσο της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής ασφάλειας του Κοσόβου εξακολουθούν να το καθιστούν αναδυόμενο κράτος. Ωστόσο, παρά τους διπλωματικούς δεσμούς με πάνω από 100 κράτη που το αναγνωρίζουν, πολλά κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ που διατηρούν στρατεύματα στο έδαφος του και, συνεπώς, συντηρούν την ύπαρξή του, όπως η Ρουμανία ή η Ισπανία, δεν αναγνωρίζουν το Κόσοβο ως κράτος³⁰. Επομένως, η στήριξη προς ένα αναδυόμενο κράτος δεν μεταφράζεται αυτόματα σε πολιτικό συγχρονισμό, ούτε ως ένα είδος πολιτικής καθοδήγησης από πάνω προς τα κάτω όπως στα κράτη ανδρείκελα³¹.

Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα αναδυόμενα κράτη βρίσκονται σε μία μεταβατική και όχι μόνιμη φάση. Στόχος της διαδικασίας είναι η δημιουργία ενός ανεξάρτητου και αυθυπόστατου κράτους που, στο πέρας της εν λόγω διαδικασίας, θα

---

³⁰ ΔΔΧ, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010

³¹ Ivnal B., (2015), *Puppet States: A Growing Trend of Covert Occupation*, σελ. 43-65 στο T.D. Gill et al. (eds.), *Yearbook of International Humanitarian Law 2015*, Yearbook of International Humanitarian Law 18, t.m.c. assers press and the authors 2016, σελ. 47

αναλάβει την αυτοσυντήρησή του. Ένα πρόσφατο παράδειγμα είναι αυτό του Ανατολικού Τιμόρ, το οποίο μέσα από μία -επιτηρούμενη από τον ΟΗΕ³²- διαδικασία κατάφερε αυτό που δεν μπορεί, μέχρι σήμερα, το Κόσοβο, δηλαδή να αποτελεί ανεξάρτητο και πλήρως αναγνωρισμένο κράτος.

1.3. Τα κράτη ανδρείκελα ως μία μορφή συγκεκριμένης κατοχής

Τα κράτη ανδρείκελα (ή αλλιώς κράτη μαριονέτες) είναι «κατ' όνομα κυρίαρχα κράτη που βρίσκονται υπό ξένο έλεγχο, ιδίως στις περιπτώσεις όπου η εγκαθίδρυση του κράτους μαριονέτα χρησιμεύει ως μανδύας νομιμότητας»³³. Όλα τα αναφερόμενα, στην παρούσα εργασία, κράτη ανδρείκελα, έχουν δημιουργηθεί κατόπιν στρατιωτικών επεμβάσεων.

Με βάση την ως τώρα ανάλυση, μπορούμε να κατονομάσουμε τέσσερα κριτήρια³⁴ που ορίζουν, σήμερα, ένα κράτος ανδρείκελο και, επομένως, το διακρίνουν από τα *de facto* και τα *αναδυόμενα* κράτη. Αρχικά, τα κράτη ανδρείκελα δεν είναι αυτοσυντηρούμενα. Η ύπαρξή τους είναι άρρηκτα δεμένη και εξαρτημένη με το κράτος σπόνσορα είτε οικονομικά, στρατιωτικά, πολιτικά ή και σε όλους αυτούς τους τομείς μαζί.

Δεύτερον, αυτή η εξάρτηση μεταφράζεται και σε πολιτικό επίπεδο. Το κράτος σπόνσορα ελέγχει, εν όλω ή εν μέρει, την πολιτική του κράτους ανδρεικέλου όπως ακριβώς μία μαριονέτα. Όλες οι πολιτικές αποφάσεις, ή τουλάχιστον οι περισσότερες και σημαντικότερες από αυτές, μεταφέρονται στο κράτος ανδρεικέλο το οποίο τις εφαρμόζει πιστά. Ορισμένες φορές, είναι πιθανό να δρουν από κοινού και σε συνεννόηση. Συνήθως, όμως, το κράτος ανδρεικέλο λειτουργεί ως παράρτημα του σπόνσορα του, σαν ένα ακόμη μέρος του κράτους σπόνσορα ή, έστω, μια αυτόνομη περιοχή. Αυτό δεν σημαίνει ότι κάποια κράτη ανδρείκελα δεν διατηρούν κάποιο βαθμό αυτονομίας ή ότι δεν ασκούν και εκείνα επιρροή στον σπόνσορά τους, αλλά ποτέ σε βαθμό που θα μπορούσε να υπονομεύσει τον έλεγχο του τελευταίου.

---

³² UNSCR 1272/1999, UN Doc. S/RES/1272.

³³ Crawford J (2006) *The Creation of States in International Law*. Oxford University Press, Oxford, σελ.78; Συρίγος Α., (2014), σελ. 126

³⁴ Ivanel B., (2015), σελ. 47-48

Τρίτον, η διεθνής κοινότητα των κυρίαρχων κρατών δεν αναγνωρίζει την ύπαρξή τους. Τα κράτη ανδρείκελα είναι είτε εντελώς μη αναγνωρισμένα, όπως στην περίπτωση της Υπερδνειστερίας και του Ναγκόρνο Καραμπάχ, είτε αναγνωρίζονται μόνο από τα αντίστοιχα κράτη υποστηρικτές τους, όπως η Βόρεια Κύπρος είτε, τέλος, έχουν αναγνωριστεί μόνο από το κράτος-σπόνσορα και άλλες χώρες με ισχυρούς πολιτικούς δεσμούς με το τελευταίο, όπως στις περιπτώσεις της Νότιας Οσετίας και της Αμπχαζίας. Έτσι, δεν αποκτούν ποτέ την πολυπόθητη υποστήριξη αρκετών κρατών ώστε να μπορέσουν να συμμετέχουν στη διεθνή σκηνή, μέσω της ένταξής τους σε διεθνείς οργανισμούς ή της υπογραφής πολυμερών συνθηκών. Είναι αυτονόητο ότι μια τέτοια κατάσταση παγιώνει περαιτέρω την εξάρτηση του κράτους ανδρικού από το κράτος σπόνσορά του, όπως η εξάρτηση μίας μαριονέτας από αυτόν που κινεί τα νήματά της.

Τέλος, η ύπαρξη ενός κράτους ανδρικού σχεδιάστηκε ώστε να είναι οιονειμόνιμη³⁵. Στόχος του κράτους ανδρικού δεν είναι η ανεξαρτησία του όπως συμβαίνει με τα *de facto* ή τα αναδυόμενα κράτη αλλά η ενσωμάτωσή του στο κράτος σπόνσορα. Εφόσον αυτό είναι αδύνατο να επιτευχθεί στο άμεσο μέλλον, τότε κύριος στόχος αποτελεί η διατήρηση του *status quo*. Έτσι κάνουμε λόγο για μία μορφή *de facto* προσάρτησης³⁶.

Φυσικά, όπως μας έχει δείξει και η ιστορία, η κατάσταση μπορεί να μεταβληθεί λόγω διαφόρων πολιτικών και, μη, συγκυριών, όπως συνέβη και στην περίπτωση της *Σερβικής Δημοκρατίας* (1992-1995). Σε κάθε περίπτωση πρέπει να επισημανθεί ότι στόχος των κρατών ανδρικών και της δημιουργίας τους είναι η προσάρτηση τους στους κόλπους του κράτους σπόνσορα και υπό τον έλεγχο αυτού και όχι η ανεξαρτησία τους, ακόμη κι αν το κράτος ανδρικό παρουσιάζει αυτό ως στόχο προκειμένου να παραπλανήσει τη διεθνή κοινότητα και το διεθνές δίκαιο.

Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω τέσσερα κριτήρια, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι το κράτος ανδρικό δεν είναι τίποτα άλλο πέρα από μια μορφή κατοχής, αυτό που ο Ivnal χαρακτηρίζει ως συγκεκαλυμμένη κατοχή³⁷.

---

³⁵ *Ibid.*, σελ. 48

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.*

Τέλος, είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι η περίπτωση του κράτους ανδρείκελου είναι διακριτή από εκείνη της κυβερνήσεως-ανδρείκελου. Στην τελευταία περίπτωση, προϋπήρχε ένα, ήδη, ανεξάρτητο και αναγνωρισμένο κυρίαρχο κράτος και, μετά την στρατιωτική επέμβαση ή άσκηση βίας, η κατέχουσα δύναμη εγκατέστησε μία, ελεγχόμενη από την ίδια, κυβέρνηση³⁸.

ΜΕΡΟΣ Β΄

2. Ευρασία και κράτη ανδρείκελα: από τη τουρκική εισβολή του '74 και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης μέχρι σήμερα

2.1. Βόρεια Κύπρος: η «ΤΔΒΚ» και η σύγκριση με την τουρκική εισβολή στη Συρία σήμερα

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα κράτους ανδρείκελου είναι αυτό της «*Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου*» στην βόρεια Κύπρο. Το 1974, με αφορμή το πραξικόπημα κατά του Μακάριου που υποστηρίχθηκε από τη Χούντα των Αθηνών, η Τουρκία εισέβαλλε παράνομα στη Κύπρο και έκτοτε κατέχει το 37% του εδάφους του νησιού³⁹. Λίγα χρόνια αργότερα, στις 15 Νοεμβρίου 1983, ο Τουρκοκύπριος ηγέτης, Ραούφ Ντενκτάς, θα προχωρήσει, με την πλήρη υποστήριξη της Τουρκίας, σε μονομερή διακήρυξη ανεξαρτησίας εγκαθιδρύοντας την «*ΤΔΒΚ*» στα κατεχόμενα εδάφη.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η «*ΤΔΒΚ*» αποτελεί το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός κράτους ανδρείκελου καθώς, πρώτον, προήλθε από τη στρατιωτική επέμβαση και χρήση βίας της Τουρκία με την προαναφερόμενη εισβολή, η οποία αντιβαίνει στις διατάξεις του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και, δεύτερον, εξαρτάται άμεσα και σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική και στρατιωτική στήριξη της Τουρκίας⁴⁰.

Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών με μια σειρά αποφάσεων καταδίκασε την εν λόγω τουρκική πράξη και κάλεσε τα κράτη να μην προχωρήσουν στην αναγνώριση της συγκεκριμένης οντότητας και να μην τη διευκολύνουν ή

---

³⁸ Συρίγος Α., (2014), σελ. 127

³⁹ Συρίγος Α., (2014), σελ. 127

⁴⁰ Συρίγος Α., (2014), σελ. 128

βοηθήσουν με οποιοδήποτε τρόπο⁴¹. Τόσο το ΣΑ/ΗΕ όσο και το Συμβούλιο της Ευρώπης θεωρούν ως μοναδική νόμιμη κυβέρνηση της Κύπρου αυτή της Κυπριακής Δημοκρατίας, όπως, βέβαια, και όλη, σχεδόν, η διεθνής κοινότητα. Αντίθετα, το κράτος ανδρείκελο αναγνωρίζεται μόνο από τη Τουρκία η οποία για λόγους «συμπαράστασης» προς το κράτος ανδρείκελο δεν αναγνωρίζει την Κυπριακή Δημοκρατία. Σήμερα, μόνο η Τουρκία διαθέτει πρεσβεία εντός του κράτους ανδρεικέλου ενώ η ΕΕ έχει ανοίξει ένα γραφείο βοήθειας, το οποίο βρίσκεται επίσης στην Λευκωσία.

Συγκριτικά με τους πληθυσμούς στα υπόλοιπα κράτη ανδρείκελα, οι Τουρκοκύπριοι απολαμβάνουν περισσότερα προνόμια και ελευθερίες. Το βασικότερο όλων είναι η ιδιότητα πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Κύπρος προσχώρησε στην ΕΕ την 1 Μαΐου 2004 ως *de facto* διχοτομημένο νησί. Η πολιτική της ΕΕ έναντι της τουρκοκυπριακής κοινότητας έγινε γνωστή λίγες μέρες πριν την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ. Σύμφωνα, λοιπόν, με το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της 26^{ης} Απριλίου 2004:

«Η τουρκοκυπριακή κοινότητα εξέφρασε τη σαφή της επιθυμία για ένα μέλλον εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Συμβούλιο είναι αποφασισμένο να θέσει τέρμα στην απομόνωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας και να διευκολύνει την επανένωση της Κύπρου ενθαρρύνοντας την οικονομική ανάπτυξη της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Το Συμβούλιο κάλεσε την Επιτροπή να υποβάλει συνολικές προτάσεις για το σκοπό αυτό, με ιδιαίτερη έμφαση στην οικονομική ολοκλήρωση της νήσου και στη βελτίωση των επαφών των δύο κοινοτήτων τόσο μεταξύ τους όσο και με την ΕΕ»⁴².

Το σύνολο του εδάφους της Κύπρου αποτελεί μέρος της Ένωσης. Ωστόσο, στο βόρειο τμήμα της νήσου, όπου η κυπριακή κυβέρνηση δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο, το κοινοτικό κεκτημένο έχει ανασταλεί⁴³. Παράλληλα, η «Πράσινη Γραμμή» χωρίζει τα δύο τμήματα της νήσου από το 1974. Ο κανονισμός για την Πράσινη

---

⁴¹ UNSCR 541/1983 διαθέσιμο στο <http://unscr.com/en/resolutions/doc/541>; UNSCR550/1984 διαθέσιμο στο <http://unscr.com/en/resolutions/550>

⁴² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κύπρος: Τουρκοκυπριακή Κοινότητα, επίσημη ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Επιτροπής διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/cyprus/about-us/turkish-cypriots_el

⁴³ Πρωτόκολλο αριθ. 10 της πράξης προσχώρησης του 2003, διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL-EN/TXT/?uri=CELEX:12003T/PRO/10&from=EN>

Γραμμή καθορίζει τους όρους κυκλοφορίας των προσώπων και αγαθών διαμέσου της Πράσινης Γραμμής η οποία δεν αποτελεί σύνορο της ΕΕ⁴⁴.

Σε πρακτικό επίπεδο, οι βόρειες περιοχές βρίσκονται εκτός της τελωνειακής και φορολογικής επικράτειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό όμως δεν επηρεάζει τα ατομικά δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων ως πολιτών της ΕΕ. Οι Τουρκοκύπριοι είναι πολίτες ενός κράτους μέλους της ΕΕ παρά το γεγονός ότι ζουν σε ένα τμήμα της Κύπρου όπου η Κυπριακή Δημοκρατία δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο.

Όπως θα δούμε και παρακάτω, το ζήτημα του αποτελεσματικού ελέγχου και της εξάρτησης του κράτους ανδρικού της «*TΔBK*» εξετάστηκε και από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση *Λοϊζίδου*, όπου το ΕυρΔΔΑ συμπέρανε, μεταξύ άλλων, ότι η Τουρκία ασκούσε πράγματι αποτελεσματικό και συνολικό έλεγχο στο βόρειο τμήμα του νησιού και ότι αυτός ο έλεγχος «[...] *συνεπάγεται την ευθύνη της για την πολιτική και τις ενέργειες της TΔBK*»⁴⁵. Μία απόφαση-ορόσημο για τα ανθρώπινα δικαιώματα σε οντότητες όπως τα κράτη ανδρείκελα.

Επιπλέον, η Τουρκία όχι μόνο αναγνωρίζει τη «*TΔBK*» ως ανεξάρτητο κυρίαρχο κράτος, κάτι που εξέφρασε και στην παραπάνω υπόθεση του ΕυρΔΔΑ⁴⁶, αλλά θεωρεί ότι έχει και τα ίδια δικαιώματα με τα υπόλοιπα κυρίαρχα κράτη. Σήμερα, η Τουρκία αμφισβητεί τόσο ρητώς όσο και εμπράκτως τις οριοθετήσεις στις οποίες έχει προχωρήσει η Κυπριακή Δημοκρατία, όπως για παράδειγμα, τα όρια που καθορίστηκαν μεταξύ ΑΟΖ Αιγύπτου και ΑΟΖ Κυπριακής Δημοκρατίας, λόγω των δικών της διεκδικήσεων στην περιοχή. Μάλιστα, η Τουρκία θεωρεί ότι τέτοιες οριοθετήσεις θίγουν δικά της κυριαρχικά δικαιώματα!

Σε μία προσπάθεια προστασίας των λεγόμενων «κυριαρχικών δικαιωμάτων» της στην ΑΟΖ της Κύπρου, η Τουρκία προχώρησε στην σύναψη συμφωνίας οριοθέτησης της Υ/Κ μεταξύ αυτής και του κράτους ανδρικού της «*TΔBK*»⁴⁷.

---

⁴⁴ Κανονισμός αριθ. 866/2004 του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 για το καθεστώς βάσει του άρθρου 2 του πρωτοκόλλου αριθ. 10 της πράξης προσχώρησης, διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004R0866:20130808:EL:PDF>

⁴⁵ ECtHR, *Case of Loizidou v Turkey*, Preliminary Objections, 23 March 1995, Appl. No. 15318/89, παρ. 54.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ Gurel A., Mullen F. & Tzimitras H. (2013). *The Cy-prus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios*, Peace Research Institute Oslo - PRIO, Cyprus Center. Διαθέσιμο στο: <https://www.files.ethz.ch/isn/172873/Report%202013->

Φυσικά, αυτή η συμφωνία είναι νομικά άκυρη και παράνομη. Το κράτος ανδρείκελο, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, δεν αποτελεί υποκείμενο του διεθνούς δικαίου, δεν έχει διεθνή δικαιοπρακτική ικανότητα να συνάπτει διεθνείς συνθήκες και, γενικότερα, δεν έχει νομική υπόσταση⁴⁸.

Επιπρόσθετα, την άνοιξη του 2019, Τουρκία και «ΤΔΒΚ» έστειλαν δύο επιστολές στα Ηνωμένα έθνη οι οποίες αποτελούν ντοκουμέντα των πολιτικών προθέσεων της Άγκυρας. Στην πρώτη επιστολή περιγράφονται οι τουρκικές διεκδικήσεις στη Μεσόγειο και στη δεύτερη, που υπογράφεται από τον εκπρόσωπο του κράτους ανδρείκελου, ανακοινώνεται στον Γ.Γ. του ΟΗΕ ότι η «ΤΔΒΚ» επρόκειτο να προχωρήσει σε γεωτρήσεις σε τεμάχια της κυπριακής ΑΟΖ, νοτίως του νησιού. Παραπέμπει δε στη συμφωνία που επιτεύχθηκε μεταξύ του ψευδοκράτους και της τουρκικής κρατικής εταιρείας ΤΡΑΟ⁴⁹.

Η Τουρκία ισχυρίζεται ότι η γεώτρηση διεξάγεται κατόπιν αδειοδότησης από το κράτος ανδρείκελο προς την τουρκική εταιρεία πετρελαίου συνεχίζοντας ότι οι εν προκειμένω δραστηριότητες εισάγονται εκ μέρους και προς όφελος της «ΤΔΒΚ», κάτι το οποίο απέχει πολύ από την αλήθεια καθώς, ενώ υποστηρίζει ότι υπερασπίζεται τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων, παράλληλα, διεκδικεί προς όφελός της το 44% της ΑΟΖ/υφαλοκρηπίδας της Κύπρου εις βάρος των νόμιμων δικαιωμάτων ολόκληρου του κυπριακού λαού.

Τον τελευταίο καιρό η τουρκική προκλητικότητα έχει οδηγήσει σε αρκετά θερμά επεισόδια στη Μεσόγειο με την Κυπριακή Δημοκρατία να καταγγέλλει στον ΟΗΕ τις παράνομες γεωτρήσεις της Τουρκίας στην ΑΟΖ/ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα της Κύπρου καθώς και τις παράνομες στρατιωτικές της δραστηριότητες σε θάλασσα και αέρα, με επιστολή του Μόνιμου Αντιπροσώπου της στον ΟΗΕ, πρέσβη Ανδρέα Μαυρογιάννη προς το Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, Αντόνιο Γκουτέρες⁵⁰.

1%20Hydrocarbons.pdf?fbclid=IwAR1r5-h3bcXW744LTd-KBYxT9LcZtbG_uyw9qAycOyoVkaUkQN4NI5OWuoE. p.25

⁴⁸ Συρίγος Α., *Οριοθέτηση Τουρκίας - Λιβύης; Μία στρατηγική κίνηση*, Καθημερινή, 22/07/2019 διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/1034923/article/epikairothta/politikh/orioBethsh-toyrkias---livyhs-mia-strathgikh-kinhsh>

⁴⁹ Α/73/827-S/2019/297, 28/03/2019, διαθέσιμο στο: <https://undocs.org/en/A/73/827>

⁵⁰ *Καταγγελία Κύπρου στον ΟΗΕ για παραβιάσεις Τουρκίας*, Καθημερινή, 26 Νοεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/kataggelia-kyproy-ston-oie-gia-parabiaseis-toyrkias>

Η στάση της Τουρκίας είναι ανάλογη των στόχων της καθώς η γειτονική χώρα είναι αποφασισμένη να αλλάξει το *status quo* στη Μεσόγειο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η υπογραφή συμφωνίας θαλάσσιας οριοθέτησεως με τη Λιβύη η οποία λαμβάνει υπόψιν της μόνο τις ηπειρωτικές ακτές Τουρκίας-Λιβύης χωρίς να περιλαμβάνει ελληνικά νησιά, παραβιάζοντας έτσι το διεθνές δίκαιο της θάλασσας⁵¹.

Ένα ακόμη δείγμα της αναθεωρητικής τουρκικής πολιτικής είναι και η εισβολή στη Συρία. Η εισβολή της Τουρκίας στη Συρία θυμίζει με πολλούς τρόπους την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974. Πολλοί, συνειρμικά, άρχισαν να αναρωτιούνται αν επρόκειτο για ένα ακόμη σενάριο «*Βορείου Κύπρου*» στο συριακό έδαφος. Η σκέψη αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ρητορική του Ερντογάν μετά την εισβολή αλλά και στην προβαλλόμενη αιτία εισβολής.

Ο παραπλανητικός τίτλος «Επιχείρηση Πηγή Ειρήνης» δεν μπορεί να κρύψει τις προθέσεις της Τουρκίας να επεκτείνει τα σύνορά της. Οι νέες της τακτικές είναι παρόμοιες με την Τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974. Την εποχή εκείνη η δικαιολογία για την εισβολή στο νησί ήταν η προστασία των Τουρκοκυπρίων της βόρειας Κύπρου. Σαράντα πέντε χρόνια αργότερα τα τουρκικά στρατεύματα βρίσκονται ακόμη εκεί για να «προστατεύουν» τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων.

Επιπλέον, ο ίδιος ο Ερντογάν, λίγα εικοσιτετράωρα μετά την εισβολή στη Συρία και στη διάρκεια της συνόδου κορυφής του Τουρκικού Συμβουλίου, ανέφερε στην ομιλία του ότι αυτή η εισβολή στη Συρία είναι το ίδιο ζωτικής σημασίας όσο και η εισβολή στην Κύπρο το 1974⁵².

Όσον αφορά τη χρήση του όρου «ειρηνευτική επιχείρηση», μία ανάρτηση στο facebook του Τουρκοκύπριου ηγέτη Μουσταφά Ακιντζί, αμέσως μετά την τουρκική εισβολή στη Συρία, επρόκειτο να ταραξεί τα νερά στις σχέσεις κράτους ανδρείκελου και Τουρκίας. Συγκεκριμένα, ο Ακιντζί αμφισβήτησε τον λεγόμενο από την Τουρκία «ειρηνικό χαρακτήρα» της τελευταίας τουρκικής στρατιωτικής επιχείρησης και τη συσχέτισε με την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, δηλώνοντας πως « [...] αν

---

⁵¹ Συρίγος Α., *Οριοθέτηση Τουρκίας - Λιβύης: Μία στρατηγική κίνηση*, Καθημερινή, 22/07/2019 διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/1034923/article/epikairothta/politikh/orio8ethsh-toyrkias---livyhs-mia-strathgikh-kinsh>

⁵² Φιλίνη Α., *Το Κυπριακό μετά την τουρκική επιδρομή στη Συρία*, Η Εφημερίδα των Συντακτών, 14 Νοεμβίου 2019, διαθέσιμο στο https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/218947_kypriako-meta-tin-toyrkiki-epidromi-sti-syria

και την επέμβαση τότε την αποκαλούσαμε “Ειρηνευτική Επιχείρηση”, ήταν ένας πόλεμος στον οποίο χύθηκε αίμα. Και τώρα, παρόλο που την αποκαλούμε “Πηγή Ειρήνης” δεν είναι νερό που χύνεται, αλλά αίμα. Γι’ αυτό η μεγαλύτερη επιθυμία μου είναι να ξεκινήσει ο διάλογος και η διπλωματία όσο το δυνατόν συντομότερα»⁵³. Όπως ήταν φυσικό, οι δηλώσεις αυτές του Τουρκοκύπριου ηγέτη προκάλεσαν σάλο στη Τουρκία με τον Ερντογάν να απαντάει λέγοντας ότι «χωρίς αμφιβολία ο κύριος Ακιντζί δεν γνωρίζει τα όριά του» και ότι «πρέπει να μάθει τα όριά του, πρέπει να μάθει τη θέση του»⁵⁴. Επιπλέον, υπενθύμισε ότι η θέση στην οποία βρίσκεται σήμερα οφείλεται στους αγώνες της Τουρκίας και όχι τους δικούς του και, τέλος, κατέληξε, λέγοντας ότι ο τουρκοκυπριακός λαός θα του δώσει τις «απαραίτητες απαντήσεις»⁵⁵. Η σφοδρή αντίδραση του Ερντογάν είναι ενδεικτική του στενού και ασφυκτικού πλαισίου μέσα στο οποίο κινούνται πολιτικά οι Τουρκοκύπριοι σήμερα στα Κατεχόμενα.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η Τουρκία έχει αλλάξει ταχύτητα και επιδιώκει συντομότερα την αναθεώρηση του υπάρχοντος status quo και τη δημιουργία μιας νέας πραγματικότητας⁵⁶. Μάλιστα, αναφορικά με το κράτος ανδρείκελο στη Βόρεια Κύπρο, όπως δήλωσε και ο Τούρκος ΥΠΕΞ, Μεβλούτ Τσαβούσογλου, «η Τουρκία θα συνεχίσει να υπερασπίζεται με αποφασιστικότητα την «ΤΔΒΚ» στη διεθνή σκηνή»⁵⁷. Παράλληλα, η Κυπριακή Δημοκρατία, συνεχίζει να αντιμετωπίζει σήμερα νέες προκλήσεις και παραβιάσεις της κυριαρχίας και των κυριαρχικών της δικαιωμάτων από την κατοχική δύναμη. Συμπληρώνοντας φέτος 36 χρόνια από τη ίδρυση του, το κράτος ανδρείκελο της «ΤΔΒΚ» αποτελεί το γηραιότερο στο είδος του με τον χρόνο να αποτελεί τον μόνο εχθρό για τον κυπριακό λαό.

---

⁵³ Ακιντζί : Η «Πηγή Ειρήνης» δεν αναβλύζει νερό, αλλά αίμα – Εντονη αντίδραση της Αγκυρας, Το Βήμα, 13 Οκτωβρίου 2019, διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2019/10/13/world/akintzi-i-pigi-eirinis-den-anavlyzei-nero-alla-aima-entoni-antidrasi-tis-agkyras/>

⁵⁴ Ερντογάν : Οργή από τα όσα είπε ο Ακιντζί για τον πόλεμο στη Συρία, Το Βήμα, 13 Οκτωβρίου 2019, διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2019/10/13/world/erntogan-orgi-gia-tin-toporothetisi-akintzi-gia-ton-polemo-sti-syria/>

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Συρίγος Α., Ταχέως προς τουρκικά τετελεσμένα, Καθημερινή, 2/12/2019, διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/1054204/article/epikairothta/politikh/aggelos-m-syrigos-taxews-pros-toyrkika-tetelesmena>

⁵⁷ Τσαβούσογλου: Θα συνεχίσουμε να υπερασπιζόμαστε αποφασιστικά την «ΤΔΒΚ» (ψευδοκράτος) στη διεθνή σκηνή, Πρώτο Θέμα, 15/11/2019, διαθέσιμο στο: <https://www.protothema.gr/politics/article/945895/tsavousoglou-tha-sunehisoume-na-uperaspizomaste-apofasistika-tin-tdvk-pseudokratos-sti-diethni-skini/>

2.2. Ρωσική γεωπολιτική στρατηγική και κράτη ανδρείκελα στην Ευρασία

Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η Ρωσική Ομοσπονδία έπρεπε να αντιμετωπίσει την κρίση στην Τσετσενία και έκανε ό,τι ήταν δυνατό για να αποτρέψει τη διεθνή αναγνώριση αυτής της οντότητας. Η πολιτική της Ρωσίας ήταν τότε απόλυτα συνεπής, καθώς δεν προχώρησε στην επίσημη αναγνώριση τέτοιων μορφωμάτων. Η κατάσταση άρχισε να αλλάζει το 2008, όταν ανακηρύχθηκε και αναγνωρίστηκε η ανεξαρτησία του Κοσόβου. Έκτοτε, η πολιτική της Ρωσίας άλλαξε απότομα με την ίδια να προχωράει στην *de jure* αναγνώριση κρατών ανδρεικέλων και στην άμεση οικονομική, στρατιωτική και πολιτική υποστήριξή τους. Η ρωσική προσάρτηση της Κριμαίας τον Μάρτιο του 2014 και η μετέπειτα υποστήριξη των δύο νέων υποψήφιων κρατών ανδρεικέλων στην ανατολική Ουκρανία (*Λαϊκή Δημοκρατία του Ντονέσκ και Λαϊκή Δημοκρατία του Λουχάνσκ, μαζί: Ομοσπονδιακή Πολιτεία της Νέας Ρωσίας*) έστρεψαν το βλέμμα όλων στα τέσσερα ήδη υπάρχοντα μετα-σοβιετικά κράτη ανδρείκελα και τη σχέση τους με τη Ρωσία.

2.2.1. Η γέννηση των μετασοβιετικών κρατών ανδρεικέλων μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ

Την παραμονή της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης, ορισμένες οντότητες άρχισαν να «απομακρύνονται» από τις δημοκρατίες τους, π.χ. το Ναγκόρνο-Καραμπάχ από το Αζερμπαϊτζάν, η Αμπχαζία και η Νότια Οσετία από τη Γεωργία, η Υπερδνειστερία από τη Μολδαβία, η Τσετσενία από τη Ρωσική Ομοσπονδία κλπ. Οι εδαφικές συγκρούσεις στη Μολδαβία, το Αζερμπαϊτζάν και τη Γεωργία συνδέονται άμεσα με τις διαδικασίες κρατικής και εθνικής οικοδόμησης στις πρόσφατα ανεξάρτητες δημοκρατίες. Συγκεκριμένα, η γέννηση, των εν λόγω μορφωμάτων, οφείλεται σε βίαιες αποσχιστικές συγκρούσεις εναντίον των «μητρικών κρατών» αμέσως μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, καθώς όλες αυτές οι οντότητες απολάμβαναν ήδη κάποιου είδους εδαφικά δικαιώματα ή θεωρούνταν εδαφικά

διακριτές⁵⁸. Οι «παγωμένες συγκρούσεις» που σημειώθηκαν μεταξύ των κεντρικών κυβερνήσεων στο Κισινάου, την Τιφλίδα και το Μπακού και των γεωγραφικά συγκεντρωμένων εθνικών μειονοτήτων στην Υπερδνειστερία, την Αμπχαζία, τη Νότια Οσετία και το Ναγκόρνο-Καραμπάχ, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 έως τις αρχές της δεκαετίας του 1990, προήλθαν από τις προσπάθειες των κεντρικών κυβερνήσεων να θεσπίσουν αποκλειστικές πολιτικές εκεί όπως, για παράδειγμα, μια γλωσσική πολιτική⁵⁹.

Όταν τα νέα κυρίαρχα κράτη γεννήθηκαν ή αναδημιουργήθηκαν και αναγνωρίστηκαν από τη διεθνή κοινότητα, αυτές οι οντότητες ήθελαν να τα μιμηθούν. Πρώτη, η Υπερδνειστερία κήρυξε ανεξαρτησία από τη Μολδαβία το 1990. Ακολούθησαν, η Νότια Οσετία και η Αμπχαζία από τη Γεωργία το 1991 και το 1992 αντίστοιχα και το Ναγκόρνο-Καραμπάχ από το Αζερμπαϊτζάν το 1991.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση του Ναγκόρνο Καραμπάχ, καθώς μετά την αποκατάσταση της ανεξαρτησίας της Δημοκρατίας του Αζερμπαϊτζάν στις 30 Αυγούστου 1991, το κράτος ανδρείκελο έσπευσε, τρεις μέρες μετά, να κηρύξει τη δική του ανεξαρτησία από το Αζερμπαϊτζάν («Δημοκρατία του Artsakh»). Η πρώην αυτόνομη περιοχή υποστηρίχθηκε από την Αρμενία κάτι που το Αζερμπαϊτζάν εξέλαβε ως άμεση παρέμβαση και κατοχή. Ο πόλεμος συνεχίστηκε μέχρι το 1994, όταν οι ηγέτες του Αζερμπαϊτζάν, της Αρμενίας και του Ναγκόρνο Καραμπάχ συμφώνησαν για κατάπαυση του πυρός. Μέχρι στιγμής, κανένα κυρίαρχο κράτος, συμπεριλαμβανομένης της Αρμενίας, δεν αναγνωρίζει την ανεξαρτησία του Ναγκόρνο-Καραμπάχ⁶⁰.

Όλες οι προαναφερόμενες αποσχισθείσες περιοχές, με εξαίρεση την Τσετσενία, στη συνέχεια μετατράπηκαν σε, σχετικά σταθερά, κράτη ανδρείκελα. Όπως σημείωσαν οι Von Steinsdorff και Fruhstorfer, «οι τέσσερις οντότητες στην επικράτεια της πρώην Σοβιετικής Ένωσης που εμφανίστηκαν πριν από περίπου είκοσι χρόνια υπερασπίστηκαν

---

⁵⁸ O'Loughlin John et col., (2014), *Inside the post-Soviet de facto states: a comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria*, *Eurasian Geography and Economics* 55 (5), σελ. 423-456.

⁵⁹ Martin Riegl and Tomáš Vaško, (2007), *Comparison of Language Policies in the Post-Soviet Union Countries on the European Continent*, *The Annual of Language and Politics of Identity* 1 (1), σελ. 47 – 79.

⁶⁰ Dobronravin, N, (2010), *'Oil, Gas, Transit and Boundaries: Problems of the Transport Curse'*, in V Gel'man, O Marganiya (eds), *Resource Curse and Post-Soviet Eurasia: Oil, Gas, and Modernization*, Lexington Books, Lanham, MD, σελ. 163-166.

επιτυχώς την επισφαλή ανεξαρτησία τους μέχρι σήμερα»⁶¹. Μέχρι το 2008, υπήρξε συναίνεση ότι δεν θα πρέπει να αναγνωρισθεί επίσημα κανένα από αυτά τα κράτη ανδρείκελα από κανένα κράτος ή οργανισμό. Στην περίπτωση της Τσετσενίας, η Ρωσία χρησιμοποίησε όλα τα δυνατά μέτρα για να αποτρέψει τη διεθνή αναγνώριση της συγκεκριμένης οντότητας στον Καύκασο. Η πολιτική της Ρωσίας ήταν τότε απόλυτα συνεπής, καθώς ούτε η Τσετσενία ούτε κάποιο άλλο κράτος ανδρείκελο είχε αναγνωρισθεί επίσημα από τη Μόσχα.

Παρόλα αυτά, η Ρωσία δεν αγνοούσε την ύπαρξη αυτών των μετασοβιετικών κρατών ανδρείκελων κατά την περίοδο των συγκρούσεων αλλά έγινε “σπόνσορας” της Αμπχαζίας, της Νότιας Οσετίας και της Υπερδνειστερίας, πράγμα που σημαίνει ότι όλες αυτές οι οντότητες έλαβαν οικονομική βοήθεια και στρατιωτική προστασία από τη βίαιη επανένταξη στα «μητρικά κράτη». Υπήρχαν πρακτικοί λόγοι για την υποστήριξη αυτή πέραν των παραδοσιακών εθνικών και πολιτικών δεσμών.

Στην περίπτωση της Υπερδνειστερίας, μια τοπική εταιρεία κληρονόμησε ένα τμήμα του σοβιετικού συστήματος διαμετακόμισης αερίου και, άρα, η σταθερότητα στο κράτος ανδρείκελο ήταν απαραίτητη για τη διασφάλιση της διαμετακόμισης αερίου στη Μολδαβία, στα βαλκανικά κράτη και στην Τουρκία. Στην περίπτωση της Αμπχαζίας, οι ρωσικές επιχειρήσεις ενδιαφέρονταν για τους θαλάσσιους πόρους εντός των ορίων της ΑΟΖ που διεκδικεί η Αμπχαζία, καθώς και τον τουρισμό. Τέτοιες δραστηριότητες δεν θα μπορούσαν να είναι δυνατές σε μία εμπόλεμη ζώνη.

Η μετασοβιετική συναίνεση σχετικά με τη μη αναγνώριση αποσχισθέντων οντοτήτων παρέμεινε σε ισχύ για περισσότερο από μια δεκαετία υπό τις διοικήσεις του Eltsin και του Πούτιν.

2.2.2. Το «προηγούμενο του Κοσόβου»

Η ρωσική εξωτερική πολιτική άρχισε να αλλάζει γύρω στο τέλος της δεύτερης Προεδρίας του Πούτιν και συνεχίστηκε κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Ντμίτρι

---

⁶¹ Von Steinsdorff Silvia and Fruhstorfer Anna, (2012), *Post-Soviet de facto states in search of internal and external legitimacy*. Introduction, *Communist and Post-Communist Studies* 45 (2), σελ. 117 – 121.

Μεντβέντεφ. Το 2007, οι σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Δύσης είχαν επισκιαστεί από τα γεγονότα στην πρώην Γιουγκοσλαβία και τη δυτική απελευθέρωση/κατοχή του Κοσόβου και τον διαχωρισμό του από τη Σερβία. Όπως παρατήρησε ο Cohen «η Ρωσία απειλούσε να εφαρμόσει το προηγούμενο της ανεξαρτησίας του Κοσόβου για να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της Υπερδνειστερίας, της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας»⁶².

Η αλλαγή της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής έγινε πιο έντονη το 2008, όταν η «Δημοκρατία του Κοσόβου» κήρυξε την ανεξαρτησία της από τη Σερβία. Το ΔΔΧ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «η κήρυξη της ανεξαρτησίας της 17ης Φεβρουαρίου του 2008 δεν παραβιάζει το διεθνές δίκαιο», διότι «[...] το διεθνές δίκαιο δεν περιέχει καμία απαγόρευση περί κήρυξης ανεξαρτησίας»⁶³. Τα περισσότερα δυτικά κράτη και αρκετοί διεθνείς οργανισμοί αναγνώρισαν το Κόσοβο και σύναψαν διπλωματικές σχέσεις με το νέο κράτος. Το «προηγούμενο του Κοσόβου» βασίζεται στην εφαρμογή της προτεραιότητας της αυτοδιάθεσης έναντι της εδαφικής ακεραιότητας.

Για συγγραφείς όπως ο Οικονομίδης, «το Κόσοβο αποτελεί στάση στον υπό εξέλιξη μετασχηματισμό του διεθνούς συστήματος μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου»⁶⁴, συνεχίζοντας ότι «η ανεξαρτησία του Κοσόβου έχει γίνει πλέον *cause celebre* της χρήσης της αρχής της αυτοδιάθεσης στη δημιουργία κρατών»⁶⁵. Παράλληλα, ο Scheffer επισημαίνει ότι «το Κόσοβο και το Ανατολικό Τιμόρ ήταν παραδείγματα όπου οι πρώιμες αντιλήψεις για την R2P χρησιμοποιήθηκαν για να δικαιολογήσουν τη διεθνή στρατιωτική παρέμβαση για την προστασία του άμαχου πληθυσμού»⁶⁶.

Η αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου από την πλειοψηφία της Δύσης δέχθηκε έντονη κριτική από την Ρωσία, η οποία την θεωρούσε παραβίαση της αρχής

---

⁶² Cohen, A, (2007), *How to Confront Russia's Anti-American Foreign Policy*, The Heritage Foundation, διαθέσιμο στο <<http://www.heritage.org>>

⁶³ ICJ (2010), *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo* (Advisory Opinion of 22 July 2010), παρ. 84, διαθέσιμο στο <<http://www.icj-cij.org>>.

⁶⁴ Economides Spyros, (2013), *Kosovo, Self-Determination and the International Order*, *Europe-Asia Studies* 65 (5), σελ. 823

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Scheffer David, (2009), *Atrocity Crimes Framing the Responsibility to Protect*, in Richard H. Cooper and Juliette V. Kohler (ed.), (2009), *Responsibility to Protect: The Global Moral Compass for the 21st Century*, New York: Palgrave MacMillan, 2009, σελ. 83.

της κρατικής κυριαρχίας της Σερβίας⁶⁷. Η αντίδραση της Μόσχας στη διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου βασίστηκε κυρίως στην υποστήριξη για την αρχή των αμετάβλητων συνόρων όπως αυτή επικυρώθηκε στην Τελική Πράξη του Ελσίνκι. Σύμφωνα με αυτή, «τα σύνορα μπορούν να αλλάξουν, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, με ειρηνικά μέσα και με συμφωνία»⁶⁸.

Είναι αλήθεια ότι μια *ad hoc* προσέγγιση εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας αναφορικά με το Κόσοβο επιτρέπει την υποκειμενική ερμηνεία του πλαισίου εντός του οποίου είναι δικαιολογημένο να ενεργεί μονομερώς για ηθικούς ή ανθρωπιστικούς λόγους. Όπως αναρωτήθηκε και ο Οικονομίδης, «γιατί να επέμβεις στο Κόσοβο αλλά να παραμείνεις ανενεργός στην Τσετσενία»⁶⁹;

Η Ρωσία είδε αυτή την προσέγγιση ως αλλαγή των κανόνων και «προηγούμενο» για την αναγνώριση της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας. Μετά τον πόλεμο «08/08/08» με τη Γεωργία, ο Πρόεδρος Ντμίτρι Μεντβέντεφ προχώρησε τη *de jure* αναγνώριση της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας. Μάλιστα, χρησιμοποίησε το «προηγούμενο του Κοσόβου» στην αιτιολόγησή του για την αναγνώριση της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας⁷⁰ όπως έκανε και ο Πούτιν, ο οποίος δήλωσε ότι «αν η Δύση μπορούσε να επαναπροσδιορίσει τα σύνορα ενάντια στις επιθυμίες της Ρωσίας και της συμμάχου της, Σερβία, τότε η Ρωσία θα μπορούσε να επαναπροσδιορίσει τα σύνορα σε Νότια Οσετία και Αμπχαζία»⁷¹.

Όπως επισημαίνει ο Χρηστάκης, «τα αποσχιστικά κινήματα σε ολόκληρο τον κόσμο δεν πρέπει να παρερμηνεύουν τη Γνωμοδότηση του ΔΔΧ [...] εάν το διεθνές δίκαιο δεν απαγορεύει, κατ' αρχήν, την απόσχιση, τότε αυτό δεν σημαίνει ότι το διεθνές δίκαιο είναι ουδέτερο ή ότι θέτει το κράτος και το αποσχιστικό κίνημα σε ισότιμη βάση. Το

---

⁶⁷ Lavrov Sergey, (2008), 'Statement of the Russia's Ministry of Foreign Affairs on Kosovo, διαθέσιμο στο http://archive.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/041c5af46913d38ac32573f30027b380!OpenDocument.

⁶⁸ Jackson Robert H., (1999), 'Sovereignty in World Politics: A Glance at the Conceptual and Historical Landscape, Political Studies 47, σελ. 446.

⁶⁹ Economides Spyros, (2013), σελ. 827

⁷⁰ Medvedev Dmitry, 'Statement on South Ossetia and Abkhazia, 2008 διαθέσιμο στο: <http://www.nytimes.com/2008/08/27/world/europe/27medvedev.html>

⁷¹ Cooper Helene, C. J. Chivers and Clifford Levy, 'US Watched as Squabble Turned into a Showdown', New York Times, 2008, διαθέσιμο στο http://www.nytimes.com/2008/08/18/washington/18diplo.html?pagewanted=all&_r=0

διεθνές δίκαιο αντιπαθεί, αποδοκιμάζει, την απόσχιση και δημιουργεί πολλά εμπόδια κατά της απόσχισης»⁷². Αυτή τη προσέγγιση ακολούθησε και η Διεθνής Διερευνητική Αποστολή για τη Σύγκρουση στη Γεωργία, η οποία αναφορικά με την Αμπχαζία, συμπέρανε πως «δεν επιτρέπεται [...] να αποχωρήσει από τη Γεωργία βάσει του Διεθνούς Δικαίου, επειδή το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση δεν συνεπάγεται το δικαίωμα της απόσχισης»⁷³.

Βέβαια, η αναγνώριση της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας δεν σήμαινε ότι η Ρωσία ήταν έτοιμη να αναγνωρίσει και άλλα κράτη ανδρείκελα. Μετά την Αμπχαζία και τη Νότια Οσετία, δεν αναγνωρίστηκαν άλλες οντότητες, με τη γνωστή εξαίρεση της Κριμαίας. Για παράδειγμα, μέχρι σήμερα, δεν έχει αναγνωρίσει επίσημα την Υπερδνειστερία. Η Ρωσία έχει υποστηρίξει την εδαφική ακεραιότητα της Μολδαβίας, παρόλο που οι ρωσικές δυνάμεις έχουν εγκατασταθεί στο έδαφος του κράτους ανδρικήλου.

Το 2014, ο ρόλος της Ρωσίας στην ουκρανική κρίση και την επακόλουθη διακήρυξη ανεξαρτησίας διαφόρων «δημοκρατιών» ήταν καθοριστικής σημασίας ενώ «η τεχνητή φύση της απόσχισης στην Ανατολική Ουκρανία και η παρότρυνση των συγκρούσεων από τη Ρωσία καθιστά αυτό το είδος σύγκρουσης πρωτοφανές στη παγκόσμια πρακτική»⁷⁴. Η σύγκρουση με την Ουκρανία οδήγησε στην κήρυξη της ανεξαρτησίας και, έπειτα, την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας, η οποία βασίστηκε σε μια «διορθωτική» θεωρία της απόσχισης με επίκεντρο το ζήτημα της απειλής γενοκτονίας. Οι επακόλουθες συγκρούσεις οδήγησαν στη διακήρυξη της ανεξαρτησίας της *Λαϊκής Δημοκρατίας του Ντονέσκ* και της *Λαϊκής Δημοκρατίας του Λουχάνσκ* και την από κοινού ίδρυση της *Ομοσπονδιακής Πολιτείας της Νέας Ρωσίας*, η οποία δηλώνει ανοιχτή για νέα μέλη και έχει, σίγουρα, βλέψεις και σε άλλες περιοχές (π.χ. Οδησσός) στο ανατολικό τμήμα της χώρας.

Η Ρωσία αναγνώρισε τη βραχεία ανεξαρτησία της Κριμαίας πριν την παράνομη προσάρτηση της περιοχής στη Ρωσική Ομοσπονδία. Πρόκειται για ενέργειες σύμφωνες

---

⁷² Christakis Theodore, 'The ICJ Advisory Opinion on Kosovo: Has International Law Something to Say about Secession?', *Leiden Journal of International Law* 24, 2011, σελ. 80-84

⁷³ Christakis Theodore, 'The ICJ Advisory Opinion on Kosovo: Has International Law Something to Say about Secession?', *Leiden Journal of International Law* 24, 2011, σελ. 77

⁷⁴ Zarembo, K (ed) (2016), *Conflict Settlement Practices Around the World: Lessons for Ukraine*, Institute of World Policy, Kyiv, σελ. 4, διαθέσιμο στο <<http://iwp.org.ua/>>.

με το λεγόμενο «δόγμα του Μεντβέντεφ», σύμφωνα με το οποίο η Ρωσία έχει το δικαίωμα να προστατεύει τη ζωή και την αξιοπρέπεια των Ρώσων οπουδήποτε βρίσκονται και αναγνωρίζει ορισμένες περιοχές ως ιδιαίτερης σημασίας και συμφερόντων για την ίδια⁷⁵. Σε αντίθεση με την Κριμαία, οι συχνές επαφές μεταξύ των Ρώσων αξιωματούχων και της ηγεσίας των «δημοκρατιών» του Ντονέσκ και του Λουχάνσκ δεν οδήγησαν στην αναγνώριση τους ως κράτη από τη Ρωσία.

Οι ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ της Γεωργίας και της Ουκρανίας, αφενός, και της Ρωσίας του Πούτιν, αφετέρου, κατέχουν ένα ευρύτερο γεωπολιτικό πλαίσιο που εκδηλώνει την μακρόχρονη δυσαρέσκεια της Μόσχας με τις εξελίξεις στο εσωτερικό του ευρωπαϊκού χώρου και κυρίως με το ζήτημα της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO στην πρώην σοβιετική σφαίρα επιρροής. Η αυξανόμενη αλληλεπίδραση μεταξύ των ευρωατλαντικών θεσμών και των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών προκάλεσε διαρκώς αυξανόμενες εντάσεις μεταξύ Ρωσίας και Δύσης, με το Κρεμλίνο να μένει προσηλωμένο στις φιλοδοξίες του περί δημιουργίας αποκλειστικής σφαίρας επιρροής στην περιοχή. Αυτή η σφαίρα επιρροής περιλαμβάνει κράτη με σημαντική ρωσική μειονότητα όπως η Ουκρανία.

2.2.3. Τα αιτήματα των μετασοβιετικών κρατών ανδρικήλων για αναγνώριση

Οι πολιτικές ελίτ των κρατών ανδρικήλων, συνήθως, βασίζουν τις στρατηγικές νομιμοποίησης τους για διεθνή αναγνώριση είτε σε ηθικούς λόγους, δηλαδή καταπίεση ή κακομεταχείριση που υπέστησαν από τα μητρικά κράτη, εκδημοκρατισμό και δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, είτε σε εμπειρικούς λόγους που αποδεικνύουν την ικανότητά τους για κρατική υπόσταση⁷⁶.

---

⁷⁵ Mankoff Jeffrey, (2009), *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Maryland: Rowman and Littlefield Publishers, σελ. 307.

⁷⁶ Riegl Martin, Doboš Bohumil, (2018), *Geopolitics of Secession: Post-Soviet De Facto States and Russian Geopolitical Strategy*, Central European Journal of International and Security Studies 12, no. 1, σελ.63-64

Ο Lynch εντόπισε τέσσερα επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται από τις πολιτικές ελίτ των μετα-σοβιετικών κρατών ανδρεικέλων για να δικαιολογήσουν τα αιτήματά τους για διεθνή αναγνώριση:

- «1) εσωτερική αποτελεσματικότητα,
- 2) εδαφική και κυβερνητική νομιμότητα,
- 3) ιστορική παράδοση κρατικής υπόστασης και
- 4) δικαίωμα αυτοδιάθεσης»⁷⁷.

2.2.3.1. Αναγνώριση για ηθικούς λόγους

i. Αμπχαζία και Νότια Οσετία (Γεωργία)

Στις 7 Μαρτίου 2008, το κοινοβούλιο της Αμπχαζίας προέβη σε διακήρυξη της ανεξαρτησίας της υποστηρίζοντας ότι η Αμπχαζία έχει διακριτή ιστορία κρατικής υπόστασης και είχε καταφέρει, με επιτυχία, να διατηρήσει την *de facto* κρατική της υπόσταση τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια. Επιπλέον, υποστήριξε το δικαίωμα της για αυτοδιάθεση καθώς και ότι το «κράτος» της Αμπχαζίας είναι αποτελεσματικό και έχει δημοκρατική νομιμότητα. Τον ισχυρισμό αυτό βάσισε στο δημοψήφισμα του 1999, ενώ συμπλήρωσε ότι η αναγνώριση της Αμπχαζίας θα ακολουθούσε μόνο την πραγματικότητα και θα έφερνε μεγαλύτερη σταθερότητα στην περιοχή του Καυκάσου⁷⁸. Όσον αφορά τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας της Νότιας Οσετίας, ο πρώην Ρώσος Πρόεδρος Medvedev ισχυρίστηκε ότι η Γεωργία παραβίασε το διεθνές δίκαιο προσπαθώντας να εκμηδενίσει τον πληθυσμό της Νότιας Οσετίας [ιστορία γενοκτονίας] ενώ, ταυτόχρονα, τόνισε και το δικαίωμα της Νότιας Οσετίας για αυτοδιάθεση.

ii. Ανατολική Ουκρανία

---

⁷⁷ Lynch David, (2004), *Engaging Euroasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and De Facto States*, Washington: United States Institute of Peace Press.

⁷⁸ Abkhaz World, (2009), *Statement of the Peoples Assembly of the Parliament of the Republic of Abkhazia to the General Secretary of the UN, Chairman of Security Council of the UN, Parliaments of the Countries of the World*, <http://abkhazworld.com/aw/statements/229-statementparliament-of-abkhazia>.

Οι περιπτώσεις της Κριμαίας και των δύο άλλων οντοτήτων στην Ανατολική Ουκρανία (Λαϊκή Δημοκρατία του Ντονέτσκ [DPR] και Λαϊκή Δημοκρατία Λουχάνσκ[LPR]) θα πρέπει να εξετάζονται μαζί λόγω των πολλών ομοιοτήτων τους. Η συλλογιστική των τριών αυτών οντοτήτων βασίστηκε, πρώτον, στην προστασία της ρωσικής μειονότητας κατά της εικαζόμενης σχεδιασμένης γενοκτονίας και, δεύτερον, στο δικαίωμα των Ρώσων της Ανατολικής Ουκρανίας στην αυτοδιάθεση. Επιπλέον, το Κοινοβούλιο της Κριμαίας τόνισε τη σημασία του δημοψηφίσματος που πραγματοποιήθηκε στις 11 Μαρτίου 2014⁷⁹.

Επιπρόσθετα, το DPR παρουσίασε, πέραν των προαναφερθέντων ισχυρισμών, και ένα επιχείρημα που στηριζόταν στη δημοκρατική νομιμότητα και την αυτοδιάθεση μέσω του δημοψηφίσματος που διεξήχθη στις 11 Μαΐου του 2014 ενώ, παράλληλα, υποστήριξε και τους ιστορικούς δεσμούς του με το κράτος Donetsk-Krivoy Rog⁸⁰. Αντίστοιχα, το LPR πραγματοποίησε το δικό του δημοψήφισμα στις 11 Μαΐου 2014.

iii. Ναγκόρνο-Καραμπάχ (Αζερμπαϊτζάν)

Στη δικιά του διακήρυξη ανεξαρτησίας στις 2 Σεπτεμβρίου 1991, το Ναγκόρνο-Καραμπάχ ισχυρίζεται ότι το αβέβαιο μέλλον της Σοβιετικής Ένωσης και το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης σύμφωνα με το διεθνές αλλά και το σοβιετικό δίκαιο δικαιολογούν/νομιμοποιούν την απόσχισή του από το Αζερμπαϊτζάν⁸¹. Παράλληλα, τόνισε το αυτόνομο καθεστώς που είχε ήδη εντός της ΕΣΣΔ αλλά και τη διάκριση και χρήση βίας που υφίσταντο οι Αρμένιοι. Τέλος, υπενθύμισε το δημοψήφισμα, που διεξήχθη στις 10 Δεκεμβρίου 1991.

iv. Υπερδνειστερία (Μολδαβία)

Η Υπερδνειστερία βασίστηκε κυρίως στην αποτελεσματικότητα της οντότητας και στην ικανότητα παροχής βασικών ελευθεριών στον πληθυσμό της, στο εσωτερικό δημοκρατικό πλαίσιο και την εφαρμογή των παραδοσιακών κριτηρίων της Σύμβασης

---

⁷⁹ NPR (2014), *Crimean Parliament Passes "Declaration of Independence"*, <http://www.npr.org/sections/thetwo-way/2014/03/11/288980634/crimean-parliament-passes-declaration-of-independence>.

⁸⁰ DPR,(2015), *Memorandum of Donetsk People's Republic on state-building, political and historical continuity*, <http://redstaroverdonbass.blogspot.cz/2015/02/memorandum-of-donetsk-peoples-republic.html> ; Mikhail Suslov, (2017), *The Production of 'Novorossiya': A Territorial Brand in Public Debates*, *Europe-Asia Studies* 69 (2), σελ. 209.

⁸¹ Nagorno-Karabakh Republic, (1991) *Declaration on Proclamation of the Nagorno Karabakh Republic*, <http://www.nkr.am/en/declaration/10/>.

του Μοντεβιδέο για κρατική υπόσταση⁸². Η οντότητα είναι, σε σχέση με τις υπόλοιπες, ετερογενής και όχι ιδιαίτερα διακριτή από τους γείτονές της⁸³.

Όπως επισημαίνει και ο E. Finkel, τα νέα κράτη που εμφανίζονται στη μετασοβιετική περιφέρεια προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν την ιδέα της γενοκτονίας για να ενισχύσουν την εθνική νομιμότητά τους δηλαδή «αναζητούν [...] χαμένες γενοκτονίες»⁸⁴.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα κράτη ανδρείκελα θεωρούν ότι αποδεικνύουν την προσκόλλησή τους σε δημοκρατικές αξίες μέσω των διαφόρων δημοψηφισμάτων ή εκλογών που πραγματοποιούν, παρά το γεγονός ότι οι διαδικασίες αυτές δεν πληρούν τα πρότυπα ελεύθερων και δίκαιων εκλογών. Για παράδειγμα οι εκλογές διεξάγονται χωρίς την παρουσία ανεξάρτητων εκλογικών παρατηρητών.

Τέλος, βασικός ισχυρισμός των εν λόγω κρατών ανδρεικέλων για ανεξαρτησία και κρατική υπόσταση είναι η εσωτερική τους αποτελεσματικότητα και η ικανότητα προώθησης δημοκρατικών αρχών διακυβέρνησης. Σε πρώτο στάδιο, πρέπει να εξετάζονται η οικονομική κατάσταση, η πολιτική δομή και το περιβάλλον ασφάλειας των κρατών ανδρεικέλων στο μετασοβιετικό χώρο.

2.2.3.2. Αναγνώριση για εμπειρικούς λόγους

i. Αμπχαζία και Νότια Οσετία

Τόσο η Αμπχαζία όσο και η Νότια Οσετία κατανοούν τη σημασία της ρωσικής υποστήριξης για την οικονομία και ασφάλειά τους και αυτό περιορίζει τις επιλογές τους για μελλοντική ανάπτυξη. Η ισχυρή σύνδεση της οικονομίας της Αμπχαζίας με τη Ρωσία δεν είναι μόνο ορατή με τη μορφή άμεσων επενδύσεων και οικονομικής στήριξης, αλλά και στους κυρίαρχους οικονομικούς τομείς της, τον τουρισμό και τη γεωργία. Στην περίπτωση της Νότιας Οσετίας, η ρωσική εισβολή του 2008 την

---

⁸² Rudy L. Hightower II, (2010), *The Declarations of Independence: Pridnestrovian Moldovan Republic*, 'Complex Operations Case Studies Series, http://www.nps.edu/Academics/AcademicGroups/GPPAG/Docs/PDF/Research%20and%20Publications/11_Moldova.pdf.

⁸³ Bencic Aurora and Teodor I. Hodor, (2011), *Transdnistria: Ethnic Conflicts or Geopolitical Interests?*, Eurolimes, 2011, σελ. 407.

⁸⁴ Finkel Evgeny, (2010), *In Search of Lost Genocide: Historical Policy and International Politics in Post- 1989 Eastern Europe*, 'Global Society 24 (1), 2010, σελ. 51-70.

οδήγησε σε οικονομικές δυσκολίες που συνδέονται με την οικονομική απομόνωση του κράτους ανδρικού από τη Γεωργία. Η κυβέρνηση της Νότιας Οσετίας δεν είναι σε θέση να παράσχει βασικές λειτουργίες και ο στόχος της οικονομικής της πολιτικής ακολουθεί τον πολιτικό στόχο της ένωσης με τη Βόρεια Οσετία μέσα στη Ρωσική Ομοσπονδία⁸⁵.

Οι εκλογές στην Αμπχαζία είναι, παρά τις στενές σχέσεις όλων των υποψηφίων με τη Μόσχα, αρκετά ανταγωνιστικές. Αντίθετα, η αντιπολίτευση στη Νότια Οσετία είναι ανύπαρκτη και η πολιτική ελίτ είναι συνεκτική και χωρίς εξαιρέσεις έντονα φιλορωσική. Η κυβέρνηση ελέγχεται άμεσα από τη Ρωσική Ομοσπονδία, ενώ, ακόμη και η δικαστική εξουσία ελέγχεται από την κυβέρνηση⁸⁶. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ρωσικής επιρροής είναι η αλλαγή και μη αναγνώριση των εκλογικών αποτελεσμάτων μετά την ήττα του υποψηφίου του Κρεμλίνου στις προεδρικές εκλογές με σκοπό να επιτρέψουν στον υποψήφιο που υποστήριξε η Ρωσία να κερδίσει⁸⁷.

Όσον αφορά την ασφάλεια, η Αμπχαζία και η Νότια Οσετία εξαρτώνται πλήρως από τον ρωσικό στρατό με τη Ρωσία να έχει τοποθετήσει μόνιμα στρατεύματα και στα δύο κράτη ανδρείκελα. Η εκτεταμένη εξάρτησή της Αμπχαζίας από τη ρωσική στρατιωτική υποστήριξη επιβεβαιώθηκε τον Σεπτέμβριο του 2009 με την υπογραφή μιας συνθήκης στρατιωτικής συνεργασίας, η οποία έδωσε στη Ρωσία πρόσβαση σε στρατιωτικές εγκαταστάσεις και βάσεις στην Αμπχαζία για περίοδο 49 ετών⁸⁸.

ii. Ανατολική Ουκρανία

Η οικονομική δραστηριότητα στην Ανατολική Ουκρανία εμποδίζεται λόγω των συγκρούσεων στην περιοχή και της μαζικής μετανάστευσης. Υπάρχει έλλειψη νερού και φυσικού αερίου και ο πληθυσμός δεν λαμβάνει σταθερούς μισθούς⁸⁹. Χωρίς την επίλυση της σύγκρουσης και επομένως την αλλαγή της οικονομικής κατάστασης στην

---

⁸⁵ Stephen F. Jones, (2014), *South Ossetia's unwanted independence*, Open Democracy, <https://www.opendemocracy.net/od-russia/stephen-f-jones/south-ossetia%E2%80%99s-unwanted-independence>

⁸⁶ Freedom House (2014), *'South Ossetia'*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/south-ossetia#.Va5NUVdcpYM>.

⁸⁷ O'Loughlin John et col., (2014), σελ. 423-456.

⁸⁸ Cooley Alexander and Lincoln A. Mitchell, (2010), *'Engagement without Recognition: A New Strategy toward Abkhazia and Eurasia's Unrecognized States'*, The Washington Quarterly 33 (4), σελ. 64

⁸⁹ Riegl Martin, Doboš Bohumil, (2018), *Geopolitics of Secession: Post-Soviet De Facto States and Russian Geopolitical Strategy*, Central European Journal of International and Security Studies 12, no. 1, σελ. 76.

περιοχή, τα δύο κράτη ανδρείκελα θα παραμείνουν οικονομικά εξαρτημένα από την άμεση υποστήριξη της Ρωσίας⁹⁰.

Στον πολιτικό τομέα, εξέχουσα θέση κατέχουν Ρώσοι πολίτες με αποτέλεσμα η πολιτική ηγεσία τόσο της DPR όσο και της LPR να συνδέονται άμεσα με τη Ρωσία. Το ίδιο εμφανής είναι και η παρουσία της Ρωσίας στον χώρο της ασφάλειας καθώς, οι ρωσικές δυνάμεις είναι φυσικά παρούσες στην περιοχή και τα μέλη του ρωσικού στρατού βρίσκονται σε ηγετικές θέσεις των πολιτοφυλακών της DPR και της LPR με αποτέλεσμα την άμεση εξάρτηση των ενόπλων δυνάμεων των δύο κρατών ανδρεικέλων από την Ρωσία.

Μέχρι σήμερα, οι ισχυρισμοί των δύο οντοτήτων για κυριαρχία ή *de facto* κρατική υπόσταση παραμένουν φανταστικές, καθώς είναι μάλλον ζώνες πολέμου ή μια ομοσπονδία κυβερνητών πεδίου όπως επισημαίνεται από τον Markedonov⁹¹. Τέλος, τα δύο κράτη ανδρείκελα δεν έχουν σαφή ξεχωριστή ταυτότητα με βάση τη γεωγραφία, τη δημογραφία ή τον πολιτισμό και κανένα δεν αναγνωρίζεται από τη διεθνή κοινότητα, μάλιστα, ούτε από τη Ρωσία⁹².

iii. **Ναγκόρνο-Καραμπάχ**

Το κυριότερο πρόβλημα του Ναγκόρνο-Καραμπάχ είναι το γεγονός ότι βρίσκεται απομονωμένο και μακριά από τους συμμάχους του ενώ, ταυτόχρονα, περιβάλλεται από το εχθρικό Αζερμπαϊτζάν. Το Ναγκόρνο Καραμπάχ εξαρτάται οικονομικά από την υποστήριξη της Αρμενικής Διασποράς⁹³. Η θέση της Αρμενίας ως βασικού υποστηρικτή της ανεξαρτησίας του Ναγκόρνο-Καραμπάχ οφείλεται στην απομόνωσή του από την πλευρά του Αζερμπαϊτζάν και της Τουρκίας, ωστόσο είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου εξαρτημένο από την υποστήριξη της Ρωσίας. Παρά τις προσπάθειες για δημιουργία μίας βιώσιμης εγχώριας οικονομίας, η οικονομική κατάσταση του

---

⁹⁰ Motyl Alexander J., (2015), *'Out of Kiev's Hands: Why Ukraine's Falling Donbass region is becoming a big headache for Russia,* Foreign Policy, <http://foreignpolicy.com/2015/05/04/out-of-kievs-hands/>.

⁹¹ Markedonov Sergei, (2014), *'Recognition is Not a Dogma,* ' Russia in Global Affairs, <http://eng.globalaffairs.ru/number/Recognition-Is-Not-aDogma-17215>.

⁹² Suslov Mikhail, (2017), *'The Production of 'Novorossiya': A Territorial Brand in Public Debates,* Europe-Asia Studies 69 (2).

⁹³ Graham Benjamin. A. T., (2009), *'Nagorno-Karabakh in Limbo,* ' Middle East Quarterly 16 (4), σελ. 55-62, <http://www.meforum.org/2483/nagornokarabakh-limbo>

Ναγκόρνο-Καραμπάχ εξαρτάται σήμερα από την εξωτερική βοήθεια και τις επενδύσεις.

Όσον αφορά τη πολιτική ζωή του συγκεκριμένου κράτους ανδρικού, όλα τα μεγάλα κόμματα είναι φιλοκυβερνητικά. Οι πολιτικές ελευθερίες είναι περιορισμένες και η δικαστική εξουσία δεν είναι ανεξάρτητη⁹⁴. Αν και το Ναγκόρνο-Καραμπάχ υπήρξε το πιο ελεύθερο και δημοκρατικό από όλα τα μετασοβιετικά κράτη ανδρικού, οι τελευταίες εξελίξεις το οδήγησαν σε ένα πιο αυταρχικό καθεστώς⁹⁵.

Όσον αφορά την ασφάλεια, το Ναγκόρνο-Καραμπάχ διαθέτει τις δικές του δυνάμεις ασφαλείας, που ανταποκρίνονται σε κάποιο βαθμό στις ανάγκες για άμυνα και εσωτερική ασφάλεια. Από την άλλη πλευρά, αυτές οι δυνάμεις ασφαλείας εξακολουθούν να εξαρτώνται από την Αρμενία. Σε περιπτώσεις θερμών επεισοδίων με το Αζερμπαϊτζάν, η Ρωσία, συνήθως, αναλαμβάνει τον ρόλο του διαιτητή/διαμεσολαβητή και, ως σημαντικός υποστηρικτής του αρμενικού καθεστώτος, διασφαλίζει την επιβίωση της οντότητας, εξασφαλίζοντας παράλληλα τη σταθερότητα στην περιοχή καθώς το οικονομικό όφελος στις σχέσεις της με το Αζερμπαϊτζάν είναι μεγάλο⁹⁶.

iv. Υπερδνειστερία

Η οικονομία της Υπερδνειστερίας είναι ένας συνδυασμός του μονοπωλίου της εταιρείας Sheriff και της Ρωσίας. Δεδομένης της γεωγραφικής θέσης του κράτους ανδρικού και της απομόνωσής του από τη Μολδαβία και την Ουκρανία, δεν μπορεί να διατηρηθεί από μόνο του. Η κυβέρνηση υποστηρίζει και συνδέεται άμεσα με τις δραστηριότητες της Sheriff και, έτσι, η εταιρεία αυτή είναι ο σημαντικότερος παράγοντας στην οικονομία της Υπερδνειστερίας. Η οικονομία της Υπερδνειστερίας επιβιώνει λόγω του συνδυασμού εισοδήματος από τους ομογενείς και των εξαγωγών της και της Ρωσικής στήριξης με τη μορφή επιδοτήσεων φυσικού αερίου και ανθρωπιστικής βοήθειας⁹⁷.

---

⁹⁴ Freedom House (2014), 'Nagorno-Karabakh,' <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/nagorno-karabakh#.Va5Ed1dcpYM>.

⁹⁵ O'Loughlin John et col., (2014)

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Całus Kamil, (2013), 'An Aided Economy: The Characteristics of the Transnistrian Economic Model,' OSW <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2013-05-16/aided-economy-characteristicstransnistrian-economic-model>.

Το πολιτικό σύστημα αντιμετωπίζει μεγάλα προβλήματα λόγω της απουσίας βιώσιμης αντιπολίτευσης αλλά και της παρουσίας ρωσικών δυνάμεων στη χώρα. Το σύστημα είναι διεφθαρμένο και συνδέεται με ομάδες οργανωμένου εγκλήματος και λαθρεμπορίου. Οι ατομικές και προσωπικές ελευθερίες είναι περιορισμένες και η δικαστική εξουσία δεν είναι ανεξάρτητη⁹⁸. Και εδώ, η ασφάλεια εξαρτάται από τον ρωσικό στρατό και, συγκεκριμένα, από τη 14^η Ρωσική Στρατιά που βρίσκεται στο έδαφος του κράτους ανδρικού.

Όλα τα μετασοβιετικά κράτη ανδρικού βασίζονται τα αιτήματά τους για ανεξαρτησία και κρατική υπόσταση σε παρόμοια επιχειρήματα, προβάλλοντας είτε το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση είτε την τήρηση των δημοκρατικών αρχών. Ο J. Castellino υποστηρίζει ότι κανένα από τα κράτη ανδρικού της Ευρασίας δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως λαός που έχει δικαίωμα στην αυτοδιάθεση⁹⁹. Επιπλέον, κανένα από αυτά δεν έχει δικαίωμα να αποσχιστεί μονομερώς από το μητρικό κράτος σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.

Επιπλέον, παρά το γεγονός ότι όλα τα παραπάνω κράτη ανδρικού διεξήγαγαν δημοψηφίσματα ανεξαρτησίας, η εγκυρότητα και η νομιμοποίησή τους καθώς και τα αποτελέσματα αμφισβητούνται (ειδικά στην περίπτωση των δημοψηφισμάτων που πραγματοποιήθηκαν στην ανατολική Ουκρανία ή στην Κριμαία). Παράλληλα, όλα τα κράτη ανδρικού αντιμετωπίζουν προβλήματα στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας και του ρόλου της αντιπολίτευσης στο πολιτικό σύστημα. Το ζήτημα αυτό περιπλέκεται ακόμη περισσότερο με την ισχυρή ρωσική παρουσία, όπως στις περιπτώσεις της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας.

Ένα ακόμη κοινό χαρακτηριστικό των μετασοβιετικών κρατών ανδρικού είναι η κακή οικονομία τους που έχει ως συνέπεια την άμεση και συνεχή εξάρτησή τους από την Ρωσική Ομοσπονδία. Ταυτόχρονα, η *de facto* ανεξαρτησία και ασφάλειά τους παρέχεται και διασφαλίζεται από τα ρωσικά στρατεύματα, παρόλο που μερικές

---

⁹⁸ Freedom House (2014), 'Transnistria' <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/transnistria#.Va5VxFdcpYM>.

⁹⁹ Castellino Joshua, 'International Law and Self-Determination: People, Indigenous Peoples, and Minorities,' in Christian Walter, Antje von Ungern-Sternberg and Kavus Abushov (ed.), (2014), *Self-Determination and Secession in International Law*, Oxford: Oxford University Press, σελ. 33.

από τις οντότητες είναι σε θέση να διατηρήσουν τις δικές τους οιονεί στρατιωτικές ή αστυνομικές δυνάμεις.

Η συνεχιζόμενη υποστήριξη της Ρωσίας προς τα κράτη ανδρείκελα της Ευρασίας και, συγκεκριμένα, στο έδαφος της Μολδαβίας, του Αζερμπαϊτζάν, της Γεωργίας και της Ουκρανίας, συνδέεται άμεσα με τα γεωπολιτικά κίνητρά της και τη στρατηγική ασφαλείας της, που αφορούν την προσπάθεια πρόληψης της διεύρυνσης του NATO και της ΕΕ και του φόβου της να περικυκλωθεί. Η μόνιμη παρουσία των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων στο έδαφος των μετασοβιετικών κρατών ανδρεικέλων αποτελεί μέρος της στρατηγικής της που στοχεύει στην πρόληψη της διεύρυνσης του NATO. Η παρουσία αυτή επιτρέπει στη Ρωσία να εξαναγκάζει τα μητρικά κράτη να συμμορφωθούν με τα συμφέροντα ασφαλείας της Μόσχας διατηρώντας, έτσι, μία ελεγχόμενη αστάθεια.

Η Ρωσία χρησιμοποιεί το «προηγούμενο του Κοσόβου» για να δικαιολογήσει τους γεωπολιτικούς στόχους της, χωρίς να ακολουθεί τη διαδικασία της «κερδισμένης κυριαρχίας» που εφαρμόστηκε στην περίπτωση του Κοσόβου από τη διεθνή κοινότητα και έτσι οι προσπάθειές της γίνονται αντιληπτές ως ανειλικρινείς¹⁰⁰. Επιπλέον, η στάση της Ρωσίας μοιάζει υποκριτική καθώς χρησιμοποιεί διπλά πρότυπα για τα αποσχιστικά κινήματα αναγνωρίζοντας τα εκτός Ρωσίας αλλά ποτέ στο έδαφός της.

Όλα τα κράτη ανδρείκελα στην Ευρασία αντιμετωπίζουν τη συλλογική μη αναγνώρισή τους και παραμένουν γεωπολιτικά φυλάκια της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής και θύματα της γεωπολιτικής τους θέσης στον παγκόσμιο χάρτη. Αυτό επηρεάζει άμεσα τις πιθανές λύσεις των αποσχιστικών συγκρούσεων. Σε αντίθεση με περιπτώσεις άλλων περιοχών, όπως η Σομαλιλάνδη, όπου μια απόσχιση μέσω διαπραγμάτευσης θα μπορούσε να λύσει το πρόβλημα, στις περιπτώσεις αυτές η Ρωσική Ομοσπονδία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαίωνιση του *status quo*¹⁰¹.

---

¹⁰⁰ Riegl Martin, Doboš Bohumil, (2018) *Geopolitics of Secession: Post-Soviet De Facto States and Russian Geopolitical Strategy*, Central European Journal of International and Security Studies 12, no. 1, σελ. 80.

¹⁰¹ *Ibid.*, σελ. 82.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

3. Κράτη ανδρείκελα και διεθνές δίκαιο: Ένα αέναο καθεστώς ατιμωρησίας

Εξ ορισμού, τα κράτη ανδρείκελα στερούνται νομικής υπόστασης στα πλαίσια της κοινωνίας των κρατών. Το αβέβαιο καθεστώς των παραπάνω περιπτώσεων τις καθιστά ζώνες ατιμωρησίας δηλαδή περιοχές που αποτυγχάνουν στην εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και, ιδίως, του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Μέσω της δημιουργίας τέτοιων μορφωμάτων τα κράτη σπόνσορες παραγκωνίζουν το διεθνές δίκαιο και τις συνέπειές του, που θα ίσχυαν σε μία κλασσική περίπτωση κατοχής. Αυτή η μορφή συγκεκριμένης κατοχής προστατεύει τη φήμη του κράτους σπόνσορα ενώ, παράλληλα, του επιτρέπει να δρα εκτός των ορίων που θέτει το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο.

Παρακάτω θα ακολουθήσει μία προσπάθεια ανάλυσης του φαινομένου και καταγραφής των νομικών κενών που επιτρέπουν την χρήση κρατών ανδρεικέλων για την αποφυγή νομικών συνεπειών από το διεθνές δίκαιο.

3.1. Ευθύνη και Υποχρεώσεις του κράτους σπόνσορα υπό το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο

Άρθρο 2 – Εφαρμογή της Σύμβασης

«(1) In addition to the provisions which shall be implemented in peacetime, the present Convention shall apply to all cases of declared war or of any other armed conflict which may arise between two or more of the High Contracting Parties, even if the state of war is not recognized by one of them.

(2) The Convention shall also apply to all cases of partial or total occupation of the territory of a High Contracting Party, even if the said occupation meets with no armed resistance.

(3) Although one of the Powers in conflict may not be a party to the present Convention, the Powers who are parties thereto shall remain bound by it 'in their mutual relations. They shall furthermore be bound by the Convention in relation to the said Power, if the latter accepts and applies the provisions thereof».

Το άρθρο 2, το οποίο είναι κοινό σε όλες τις Συμβάσεις της Γενεύης, αποτελεί κεντρικό πυλώνα τους καθώς καθορίζει τις συνθήκες εκείνες υπό τις οποίες αυτές εφαρμόζονται και ισχύουν. Αναμφισβήτητα αποτέλεσε σημαντικό βήμα προόδου όταν υιοθετήθηκε το 1949, καθώς «γέμισε» το κενό που υπήρχε σε προηγούμενα νομικά κείμενα του ΔΑΔ.

Αρχικά, το άρθρο 2(1) διευρύνει το πεδίο εφαρμογής των Συμβάσεων εισάγοντας την έννοια της «ένοπλης σύρραξης», καθιστώντας έτσι την εφαρμογή τους λιγότερο εξαρτημένη από τον φορμαλισμό που συνδέεται με την έννοια του «κηρυγμένου πολέμου»¹⁰². Στη συνέχεια, το άρθρο 2(2) διευκρινίζει ότι οι Συμβάσεις της Γενεύης ισχύουν για κάθε είδους ξένη στρατιωτική κατοχή, ακόμη και αν η κατοχή αυτή δεν συναντά ένοπλη αντίσταση κατά τη διάρκεια ή μετά την εισβολή. Επομένως, η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 2 συμπληρώνει και λειτουργεί παράλληλα με την πρώτη παράγραφο η οποία καλύπτει τις καταστάσεις κατοχής που προκύπτουν από εχθροπραξίες μεταξύ κρατών.

Σημαντικό είναι προτού προχωρήσουμε στη συζήτηση για το άρθρο 2 να διευκρινίσουμε τα σημεία έναρξης και λήξης της ισχύος του. Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 6 της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης, αυτή θα εφαρμόζεται από την έναρξη οποιασδήποτε σύγκρουσης ή κατοχής όπως αναφέρεται στο άρθρο 2 ενώ παύει να ισχύει με τη γενική λήξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Στην περίπτωση κατεχόμενου εδάφους, η εφαρμογή της παρούσας σύμβασης παύει ένα έτος μετά τη γενική λήξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Ωστόσο, η κατέχουσα δύναμη δεσμεύεται, κατά τη διάρκεια της κατοχής, στο βαθμό που η ίδια ασκεί καθήκοντα κυβέρνησης σε αυτό το έδαφος, από τις διατάξεις των ακόλουθων άρθρων της

---

¹⁰² ICRC, (2016), *Commentary on the First Geneva Convention: Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field*, 2nd edition, άρθρο 2 παρ. 193

παρούσας Σύμβασης: 1 έως 12, 27, 29 έως 34, 47, 49, 51, 52, 53, 59, 61 έως 77 και 143.

Η Σύμβαση θα πρέπει να εφαρμόζεται μόλις τα στρατεύματα βρίσκονται σε ξένο έδαφος και σε επαφή με τον άμαχο πληθυσμό εκεί, δηλαδή σε όλες τις περιπτώσεις κατοχής, είτε διενεργείται με βία είτε χωρίς να υπάρχει αντίσταση, η Σύμβαση εφαρμόζεται στα άτομα, δηλαδή στα προστατευόμενα πρόσωπα, από τη στιγμή που βρίσκονται στα χέρια της κατέχουσας δύναμης. Τέλος, όπως ειπώθηκε και από το ΔΠΔΓ στην απόφασή του στην υπόθεση *Tadic*¹⁰³, μία σύρραξη δεν τελειώνει απλά με την υπογραφή μιας συμφωνίας ειρήνης ή κατάπαυσης πυρός αλλά όταν η ένταση των εχθροπραξιών στο έδαφος υποχωρεί κάτω από την ένταση μιας ένοπλης σύρραξης.

3.1.1. Σύμφωνα με το κοινό άρθρο 2 παράγραφος 1 των Συμβάσεων της Γενεύης

Το κοινό άρθρο 2 είναι μείζονος σημασίας καθώς αποδεικνύει ότι οι Συμβάσεις της Γενεύης, ειδικά, και το ανθρωπιστικό δίκαιο, γενικά, εφαρμόζονται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων και όχι βάσει κρατικών αντιλήψεων και πολιτικών.

Όπως προαναφέρθηκε, το σκεπτικό του άρθρου 2(1) είναι να επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής των Συμβάσεων έτσι ώστε οι διατάξεις τους να εφαρμόζονται ακόμα και όταν οι εχθροπραξίες μεταξύ των κρατών δεν προκύπτουν από επίσημη κήρυξη πολέμου. Με τον τρόπο αυτό, το άρθρο 2(1) εξυπηρετεί τον ανθρωπιστικό σκοπό των Συμβάσεων της Γενεύης, ελαχιστοποιώντας τον κίνδυνο τα κράτη να αποποιηθούν των υποχρεώσεων και ευθυνών τους βάσει ανθρωπιστικού δικαίου, απλώς με τη μη κήρυξη πολέμου ή την άρνηση αναγνώρισης της ύπαρξης μίας ένοπλης σύρραξης¹⁰⁴. Εν ολίγοις, προκύπτει ότι η πραγματική ύπαρξη μίας ένοπλης σύρραξης αρκεί για την εφαρμογή του ανθρωπιστικού δικαίου¹⁰⁵. Επομένως, ένα κράτος σπόνσορα δεσμεύεται

---

¹⁰³ ΔΠΔΓ, *Prosecutor v Duško Tadic*, Judgement, 15 July 1999, Case No. IT-94-1-A (Tadic'), παρα.70

¹⁰⁴ ICRC, *Commentary* (2016), άρθρο 2 παρ. 202

¹⁰⁵ International Law Association, Committee on the Use of Force, Final Report on the Meaning of Armed Conflict in International Law, The Hague Conference, 2010, σελ. 2.

από τις Συμβάσεις της Γενεύης και το ανθρωπιστικό δίκαιο γενικότερα, ακόμη και αν το ίδιο δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη εμπόλεμης κατάστασης.

Γενικότερα η απόδειξη ευθύνης ενός κράτος και η «καταδίωξη» του σε κάποιο δικαιοδοτικό όργανο αναφορικά με παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου αποτελούν πρόκληση για διεθνή -δικαιοδοτικά και μη- όργανα. Η κατάσταση καθίσταται ακόμη πιο περίπλοκη και δύσκολη όταν πρόκειται για παραβιάσεις που λαμβάνουν χώρα σε κράτη ανδρείκελα είτε από το ίδιο το κράτος ανδρείκελο είτε από το κράτος σπόνσορα. Σήμερα, το διεθνές δίκαιο και η διεθνής νομολογία δεν έχουν επιλύσει το πρόβλημα αυτό με συνέπεια τη διαιώνιση ενός καθεστώτος ατιμωρησίας ή, όπως καλύτερα χαρακτήρισε ο Ivanel, τη δημιουργία μίας «μαύρης τρύπας» στο διεθνές δίκαιο¹⁰⁶.

Παρόλες τις δυσκολίες όμως, ιδιαίτερα η νομολογία έχει καταφέρει να περιορίσει το πεδίο της ατιμωρησίας αλλά, δυστυχώς, μόνο όσον αφορά τη κατεχόμενη δύναμη δηλαδή το εκάστοτε κράτος σπόνσορα. Τα κράτη ανδρείκελα, ως οντότητες χωρίς νομική υπόσταση, εκ των πραγμάτων, δεν δεσμεύονται ουσιαστικά από το διεθνές δίκαιο με αποτέλεσμα αλληπάλληλες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων να λαμβάνουν χώρα καθημερινά.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι το καθεστώς που διέπει τα κράτη ανδρείκελα είναι αυτό της κατοχής και για αυτό ισχύουν, όπως είναι φυσικό, όλοι οι κανόνες που διέπουν το δίκαιο της κατοχής και ιδίως οι Συμβάσεις της Γενεύης. Όσον αφορά το κράτος σπόνσορα, παίρνοντας στοιχεία από το κατοχικό δίκαιο και την αντίστοιχη σχετική νομολογία, απαραίτητο στοιχείο για την απόδειξη ευθύνης για παραβιάσεις διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι αυτό του ελέγχου. Η έννοια του ελέγχου, όμως, και συγκεκριμένα του «αποτελεσματικού ελέγχου» έχει απασχολήσει τόσο θεωρητικούς και διδάσκοντες του διεθνούς δικαίου όσο και τα διάφορα διεθνή και περιφερειακά δικαιοδοτικά όργανα. Σε κάθε περίπτωση ο αποτελεσματικός έλεγχος αφορά «...την αναζήτηση της ‘πραγματικής Αρχής’, που λογοδοτεί για πράξεις ή παραλείψεις της και προκαλεί διεθνή ευθύνη, κράτους ή μη κρατικού δρώντα»¹⁰⁷.

---

¹⁰⁶ Ivanel B., (2015), σελ. 45

¹⁰⁷ Μαρούδα Μ Ντ., *Ο «αποτελεσματικός έλεγχος» ως προϋπόθεση για την εφαρμογή του Δικαίου της Κατοχής και η διάδραση με την εξω-εδαφική εφαρμογή των Δικαιωμάτων του*

Η Κατέχουσα Δύναμη (στην περίπτωση των κρατών ανδρικήλων το κράτος σπόνσορα) υπόκειται σε αυστηρές υποχρεώσεις αλλά πρώτα θα πρέπει να αποδειχθεί ότι «...έχει πράγματι θέσει υπό την εξουσία της ξένο έδαφος και είναι σε θέση να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο»¹⁰⁸.

Στην υπόθεση της Νικαράγουα του 1986, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης αποφάσισε ότι για να θεωρηθούν υπεύθυνες οι ΗΠΑ για παραβιάσεις διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Νικαραγουανών Contras, έπρεπε να αποδειχθεί ότι «είχαν τον αποτελεσματικό έλεγχο των στρατιωτικών και παραστρατιωτικών δραστηριοτήτων κατά τις οποίες έλαβαν μέρος οι εικαζόμενες παραβιάσεις»¹⁰⁹. Το Δικαστήριο επέβαλε, έτσι, ένα αρκετά αυστηρό και περιοριστικό όριο, αυτό του αποτελεσματικού ελέγχου. Με τον τρόπο αυτό όχι μόνο δεν προσέδωσε ευθύνες στις ΗΠΑ αλλά «καταδίκασε» και μελλοντικές υποθέσεις σε διεθνές αλλά και περιφερειακό επίπεδο.

Για το ΔΔΧ, η συμμετοχή των ΗΠΑ, την οποία, μάλιστα, χαρακτήρισε ως πρωταρχικής και καθοριστικής σημασίας, «όσον αφορά τη χρηματοδότηση, την οργάνωση, την κατάρτιση, τον εφοδιασμό και τον εξοπλισμό των *contras*, την επιλογή των στρατιωτικών ή παραστρατιωτικών στόχων του και τον προγραμματισμό ολόκληρης της δράσης του» εξακολουθούσε να είναι ανεπαρκής από μόνη της¹¹⁰.

Προσαρμόζοντας αυτό το κριτήριο στην ιδιαίτερη περίπτωση των κρατών ανδρικήλων, συνειδητοποιούμε ότι ένα κράτος σπόνσορα, δεν είναι υπεύθυνο ακόμη κι όταν σχεδιάζει τις στρατιωτικές δραστηριότητες της δεδομένης δύναμης και έχει έναν γενικό έλεγχο επί αυτής, τουλάχιστον βάσει της νομολογίας του ΔΔΧ και του ανθρωπιστικού δικαίου. Αντίθετα, οι παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου μπορούν και αποδίδονται στο κράτος-σπόνσορα όταν σχεδιάζει, κατευθύνει και στηρίζει άμεσα τη στρατιωτική επιχείρηση, με μόνο την εκτέλεση ή τμήμα αυτής να ανατίθεται στη στρατιωτική ομάδα που ελέγχει¹¹¹. Με άλλα λόγια, το τελικό κριτήριο δεν είναι αυτό της εξάρτησης, αλλά ένα πιο υψηλό και απαιτητικό, αυτό του

Ανθρώπου» στο Περράκης Στ. (επιμέλεια), «*Ουδέν Μονιμότερον του Προσωρινού; Καταστάσεις Στρατιωτικής Κατοχής και Διεθνές Δίκαιο*», ΕΚΕΚΔΑΑΔ, σελ. 112

¹⁰⁸ *Ibid.*, σελ. 116

¹⁰⁹ ΔΔΧ, *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v United States of America), Judgment, 27 June 1986, [1986] ICJ Rep 14, παρα. 115.

¹¹⁰ *Ibid.*, παρ. 115.

¹¹¹ *Ibid.*, παρ. 86.

αποτελεσματικού ελέγχου, παράλληλα με την διαταγή πίσω από κάθε στρατιωτική επιχείρηση στην οποία σημειώθηκαν παραβιάσεις¹¹².

Μία λύση στην προβληματική του κριτηρίου του «αποτελεσματικού ελέγχου» θα προσφέρει το ΔΠΔΓ το 1999 στην υπόθεση Tadic. Εκεί το ad hoc δικαστήριο θα μειώσει το όριο του απαιτητικού αποτελεσματικού ελέγχου αντιπροτείνοντας το κριτήριο του «συνολικού ελέγχου»¹¹³. Βέβαια, αυτό το κριτήριο δεν το αποδέχεται το ΔΔΧ, όπως σημειώθηκε και στην απόφασή του για τη γενοκτονία στη Βοσνία στην οποία, μάλιστα, αφού υπενθύμισε την απόφασή του στην υπόθεση Νικαράγουα, αμφισβήτησε το κριτήριο του «συνολικού ελέγχου» του ΔΠΔΓ υπογραμμίζοντας ότι «... πρέπει να αποδειχθεί ότι ο εν λόγω «αποτελεσματικός έλεγχος» ασκήθηκε ή ότι δόθηκαν οδηγίες από το κράτος για κάθε πράξη στην οποία έλαβαν μέρος οι εν λόγω παραβιάσεις, και όχι γενικά όσον αφορά τις συνολικές πράξεις των προσώπων ή ομάδων προσώπων που έχουν διαπράξει τις παραβιάσεις»¹¹⁴.

Η προσκόλληση του ΔΔΧ σε αυτό το κριτήριο διευκολύνει τη λειτουργία και τη διαιώνιση της ατιμωρησίας στα κράτη ανδρείκελα. Θέτοντας μία τόσο υψηλή προϋπόθεση είναι ακόμη πιο δύσκολο να αποδοθούν ευθύνες για παραβιάσεις του ανθρωπιστικού δικαίου στο κράτος σπόνσορα.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 του Σχεδίου Άρθρων της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου για την Ευθύνη των Κρατών, ένα κράτος είναι υπεύθυνο για τις πράξεις των οργάνων του ή ενός προσώπου που έχει εξουσία να ασκεί στοιχεία κυβερνητικής εξουσίας, ακόμη και όταν υπερβαίνουν την εξουσία τους ή παραβιάζουν τις οδηγίες που τους είχαν δοθεί, οποτεδήποτε ενεργούν υπό την επίσημη ιδιότητά τους, δηλαδή ακόμη και *ultra vires* και μη εξουσιοδοτημένες πράξεις αποδίδονται στα κράτη¹¹⁵.

Το κράτος σπόνσορα, όμως, δεν αναγνωρίζει καν την εφαρμογή του κατοχικού δικαίου στις ενέργειες των *de jure* οργάνων του που δρουν εξω-εδαφικά, ή των *de facto* που ελέγχει, αρνούμενο οποιαδήποτε ανάμειξη και διεθνή ευθύνη για τις πράξεις

---

¹¹² Ivanel B., (2015), σελ. 53

¹¹³ ICTY, *Tadic*, παρ. 116-145

¹¹⁴ ICJ, Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v Serbia and Montenegro), Judgment, 26 February 2007, [2007] ICJ Rep 43, παρ. 399-400.

¹¹⁵ International Law Commission, (2001), *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*, άρθρο 7.

αυτές¹¹⁶. Για αυτό άλλωστε προχωρούν και στην τοποθέτηση τέτοιων εγχώριων διοικήσεων, προκειμένου να «αποενοχοποιηθούν» από τέτοιες πράξεις οργάνων τους. Επιλέγουν, δηλαδή, να δημιουργήσουν μία «βιτρίνα». Αυτό είναι και το μεγαλύτερο πρόβλημα που δημιουργεί το αυστηρό κριτήριο του ΔΔΧ, το γεγονός δηλαδή ότι δημιουργεί ένα «παραθυράκι» σε αυτά τα κράτη ώστε να δρουν ανενόχλητα, τόσο εύκολα όσο η αλλαγή μίας στολής στρατιωτών¹¹⁷.

Εν ολίγοις το κριτήριο του ΔΔΧ είναι τόσο αυστηρό και περιοριστικό με αποτέλεσμα να καθιστά πολύ δύσκολο έργο να αποδείξει κάποιος το απαιτούμενο επίπεδο «αποτελεσματικού ελέγχου» ενώπιον του. Έτσι το ΔΔΧ, αντίθετα προς το σκοπό ύπαρξής του, προστατεύει έμμεσα την ανομία που επικρατεί στα κράτη ανδρείκελα και το μετατοπισμό της ευθύνης.

3.1.2. Σύμφωνα με το κοινό άρθρο 2 παράγραφο 2 των Συμβάσεων της Γενεύης

Το άρθρο 2(2) είναι η πρώτη διάταξη των Συμβάσεων της Γενεύης που αναφέρεται ρητώς στην έννοια της κατοχής παρόλο που ο όρος συνάγεται ήδη από την πρώτη παράγραφο του άρθρου¹¹⁸. Η συγκεκριμένη διάταξη εισήχθη προκειμένου να διασφαλιστεί ότι το κατοχικό δίκαιο εφαρμόζεται ακόμη και όταν δεν υπάρχει αντίσταση. Με τον τρόπο αυτό συμπεριλαμβάνει και περιπτώσεις κατοχής που προέκυψαν χωρίς εχθροπραξίες καλύπτοντας, έτσι, ένα κενό του άρθρου 2(1) και διασφαλίζοντας ότι εφαρμόζεται σε όλους του τύπους κατοχής.

Η ύπαρξη κατοχής κατά την έννοια του ανθρωπιστικού δικαίου συνεπάγεται την εφαρμογή των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης στο σύνολό τους και ειδικότερα την εφαρμογή του Μέρους III, Τμήμα III της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης («Κατεχόμενα Εδάφη») και άλλων κανόνων που διέπουν την κατοχή, οι οποίοι περιλαμβάνονται σε άλλες Συνθήκες, όπως οι Κανονισμοί της Χάγης του 1907 και το

---

¹¹⁶ Μαρούδα Μ Ντ., σελ. 122-123

¹¹⁷ Ivanel B., (2015), σελ. 53

¹¹⁸ Final Record of the Diplomatic Conference of Geneva of 1949, Vol. II-B, σελ. 331–339; Pictet (ed.) Commentary on the Fourth Geneva Convention, ICRC, 1958, σελ. 18–22.

Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο, για τα Συμβαλλόμενα Μέρη¹¹⁹. Το κατοχικό δίκαιο και οι διατάξεις της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης ειδικότερα αποτελούν το πιο λεπτομερές και προστατευτικό σύνολο κανόνων που παρέχει το ανθρωπιστικό δίκαιο σε «προστατευόμενα πρόσωπα» όπως αυτά ορίζονται στο άρθρο 4 της εν λόγω Σύμβασης¹²⁰.

Το άρθρο 2 δεν προσφέρει έναν ορισμό της κατοχής αλλά, μάλλον, στηρίζεται στον ορισμό της έννοιας του άρθρου 42 των Κανονισμών της Χάγης¹²¹. Συνεπώς, δεδομένου ότι η έννοια της κατοχής βασίζεται σε αυτή που χρησιμοποιείται στους Κανονισμούς της Χάγης, οι προϋποθέσεις ύπαρξης κατοχής βασίζονται στο άρθρο 42 των Κανονισμών της Χάγης¹²².

Με βάση τους Κανονισμούς της Χάγης του 1907 και τα προπαρασκευαστικά τους έργα, την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, τα στρατιωτικά εγχειρίδια και τις δικαστικές αποφάσεις μπορούμε να προσδιορίσουμε τρία σωρευτικά στοιχεία/προϋποθέσεις προκειμένου να καθοριστεί μια κατάσταση ως κατοχή κατά την έννοια του ανθρωπιστικού δικαίου. Πρώτον, οι ένοπλες δυνάμεις ενός κράτους να βρίσκονται φυσικά σε μια ξένη επικράτεια χωρίς τη συναίνεση της αποτελεσματικής τοπικής κυβέρνησης που υπήρχε κατά τη στιγμή της εισβολής. Δεύτερον, η αποτελεσματική τοπική κυβέρνηση που λειτουργούσε τη στιγμή της εισβολής να έχει καταστεί ή μπορεί να καταστεί ουσιαστικά ή εντελώς ανίκανη να ασκήσει τις εξουσίες της εξαιτίας της- χωρίς συναίνεση- παρουσίας των ξένων δυνάμεων. Τέλος, οι ξένες δυνάμεις να είναι σε θέση να ασκούν εξουσία επί του συγκεκριμένου εδάφους (ή μέρους αυτού) αντί της τοπικής κυβέρνησης¹²³.

Εξίσου σημαντική είναι και η εξέταση της ευθύνης επί του εδάφους των κρατών ανδρικήλων υπό το πρίσμα του κοινού άρθρου 2(2) αναφορικά με την εφαρμογή του ΔΑΔ κατά τη διάρκεια μίας κατοχής. Το κατοχικό δίκαιο εφαρμόζεται σε δύο

---

¹¹⁹ Κανονισμοί της Χάγης του 1907, άρθρα 42-56, και Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο, κυρίως άρθρα 14,15,63 και 69.

¹²⁰ ICRC, *Commentary* (2016), άρθρο 2 παρ. 292

¹²¹ Αυτό υπονοείται και από το άρθρο 154 της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης που διέπει τη σχέση μεταξύ της Τέταρτης Σύμβασης και των Συμβάσεων της Χάγης θεωρώντας την πρώτη συμπληρωματική των Κανονισμών βλ. ICRC, *Commentary* (1958), άρθρο 154

¹²² ICRC, *Commentary* (2016) άρθρο 2 παρ. 299

¹²³ ICRC, *Occupation and Other Forms of Administration of Foreign Territory*, σελ. 16–35.

διαφορετικές περιστάσεις. Πρώτον, μπορεί να εφαρμοστεί ταυτόχρονα με το προαναφερόμενο άρθρο 2(1).

Σύμφωνα με το σχολιασμό των Συμβάσεων της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού του 1958 *«όσον αφορά τους ιδιώτες, η εφαρμογή της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης δεν εξαρτάται από την ύπαρξη μίας κατάστασης κατοχής κατά την έννοια του άρθρου 42 [των Συμβάσεων της Χάγης του 1907]. Οι σχέσεις μεταξύ του άμαχου πληθυσμού μιας επικράτειας και των στρατευμάτων που προχωρούν σε αυτό το έδαφος, είτε μάχονται είτε όχι, διέπονται από την παρούσα Σύμβαση. Δεν υπάρχει ενδιάμεση περίοδος μεταξύ αυτού που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η φάση της εισβολής και την εγκαθίδρυση ενός σταθερού καθεστώτος κατοχής. Ακόμη και μια περιπολία που διεισδύει στο εχθρικό έδαφος χωρίς πρόθεση να παραμείνει εκεί πρέπει να σέβεται τις Συμβάσεις στις σχέσεις της με τους αμάχους που συναντάει¹²⁴»*.

Έτσι, το κατοχικό δίκαιο ισχύει από τη στιγμή που στρατιώτες του κράτους σπόνσορα εισβάλλουν στο έδαφος του κυρίαρχου κράτους. Παράλληλα, εφαρμόζεται και όταν αρχίζει «ένα σταθερό καθεστώς κατοχής». Αυτό συμβαίνει μετά την αρχική εισβολή, όταν το κράτος ανδρείκελο είναι σταθερά εγκαθιδρυμένο και έχει τον έλεγχο του συγκεκριμένου εδάφους. Πρόκειται για τη στιγμή που υποχωρεί η στρατιωτική κατάσταση στο έδαφος και οι εχθροπραξίες σταματούν. Μετά το τέλος των εχθροπραξιών, το ΔΑΔ παύει να εφαρμόζεται βάσει του κοινού άρθρου 2(1) αλλά μπορεί να συνεχίσει να εφαρμόζεται στο πλαίσιο του κοινού άρθρου 2(2).

Σύμφωνα με το άρθρο 42 των Συμβάσεων της Χάγης του 1907 *«το έδαφος θεωρείται κατεχόμενο όταν βρίσκεται, πραγματικά, υπό την εξουσία του εχθρικού στρατού. Η κατοχή εκτείνεται μόνο στην επικράτεια όπου έχει καθιερωθεί και μπορεί να ασκηθεί αυτή η εξουσία»¹²⁵*. Ωστόσο, τα κράτη ανδρείκελα δημιουργούνται με σκοπό να αποφύγουν τις επιπτώσεις του ορισμού αυτού.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα κράτους ανδρείκελου, όπου το κράτος σπόνσορα στήριξε και στηρίζει με μεγάλο αριθμό στρατευμάτων, είναι αυτό της Βόρεια Κύπρου. Η περίπτωση της Βόρειας Κύπρου είναι ένα σαφές παράδειγμα κατοχής υπό τον παραπάνω ορισμό και έτσι εμπίπτει χωρίς αμφιβολία στο πεδίο εφαρμογής του ΔΑΔ.

---

¹²⁴ ICRC, *Commentary* (1958), άρθρο 6

¹²⁵ Άρθρο 42, Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907.

Συνεπώς, δεν υπάρχει συγκεκριμένη κατοχή στη Βόρεια Κύπρο, με την εγκαθίδρυση τους ψευδοκράτους «ΤΔΒΚ» να αποσκοπεί στη μείωση του κόστους υπόληψης της Τουρκίας παρά σε τρόπο παράκαμψης του ΔΑΔ. Κατά συνέπεια, η Τουρκία δεσμεύεται από τις διατάξεις της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης, ιδιαίτερα του Τμήματος III (Άρθρα 27-34 και 47-78) που ασχολείται ειδικά με την «πολεμική κατοχή».

Το δίκαιο της πολεμικής κατοχής, που βρίσκεται στο προαναφερθέν τμήμα της Σύμβασης, ρυθμίζει τη σχέση μεταξύ της κατοχικής δύναμης, του κατεχόμενου κράτους και του κατεχόμενου πληθυσμού. Με το άρθρο 29 η ευθύνη για το κατεχόμενο έδαφος και τους κατοίκους του περνάει στην κατοχική δύναμη¹²⁶. Συγκεκριμένα ορίζει ότι η κατέχουσα δύναμη που έχει στα χέρια της «προστατευόμενα πρόσωπα» είναι «υπεύθυνη για τη μεταχείρισή τους από τους αντιπροσώπους της, ανεξάρτητα από κάθε ατομική ευθύνη που μπορεί να προκύψει»¹²⁷. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το άρθρο τονίζει τη διπλή ευθύνη υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου του ατόμου που διαπράττει την παραβίαση και του κράτους του οποίου είναι αντιπρόσωπος. Αυτές οι δύο ευθύνες ισχύουν παράλληλα όντας συμπληρωματικές μεταξύ τους¹²⁸.

Μεταξύ των δικαιωμάτων που απολαμβάνει ο πληθυσμός των κατεχόμενων εδαφών είναι η απαγόρευση οποιωνδήποτε αντιποίνων εναντίον αμάχων και της περιουσίας τους (άρθρο 33), η απαγόρευση της απέλασης (άρθρο 49), η απαγόρευση εξαναγκασμού του κατεχόμενου πληθυσμού να υπηρετήσουν στις ένοπλες δυνάμεις της κατεχόμενης δύναμης (άρθρο 51) ή να συμμετέχουν σε στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον της χώρας τους (άρθρο 52), σεβασμός του ατόμου, της τιμής, των οικογενειακών δικαιωμάτων, των θρησκευτικών πεποιθήσεων και άλλων εθίμων ή των πολιτιστικών και πνευματικών μνημείων του (άρθρο 27), η υποχρέωση να παρέχουν ανθρώπινες συνθήκες στους κρατούμενους και να τους επιτραπεί να τους επισκέπτονται εκπρόσωποι του κράτους τους και της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού (άρθρο 76), την υποχρέωση παροχής ιατρικής περίθαλψης, δημόσιας υγείας και υγιεινής στον κατεχόμενο πληθυσμό (άρθρο 56), καθώς και τη λειτουργία του

---

¹²⁶ Άρθρο 29, Σύμβασης της Γενεύης (IV) περί προστασίας του άμαχου πληθυσμού σε καιρό πολέμου, opened for signature on 12 August 1949, 75 UNTS 287 (entered into force 21 October 1950) (ΣΓ- IV)

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ Ivanel B., (2015), σελ. 55

Εθνικού Ερυθρού Σταυρού και άλλων σχετικών οργανισμών στην κατεχόμενη περιοχή (άρθρο 63)¹²⁹.

Επιπλέον, σύμφωνα με τα Άρθρα 54 και 64 της Σύμβασης, η κατοχική δύναμη πρέπει, κατά γενικό κανόνα, να διατηρεί τους εθνικούς νόμους και τα θεσμικά όργανα του κατεχόμενου κράτους. Πολύ μικρό περιθώριο ελιγμών προσφέρεται στον κατακτητή για νομικές και θεσμικές αλλαγές και τροποποιήσεις στην κατεχόμενη περιοχή. Παρόλα αυτά το άρθρο 64 της Σύμβασης περιλαμβάνει δύο εξαιρέσεις για τροποποίηση της νομοθεσίας του κατεχόμενου εδάφους από την κατέχουσα δύναμη, πρώτον όταν οι νόμοι «*συνιστούν απειλή για την ασφάλειά της ή εμπόδιο στην εφαρμογή της*» και δεύτερον, στο πλαίσιο της ανάγκης θέσπισης «*διατάξεων που είναι απαραίτητες για να μπορέσει η κατοχική δύναμη να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της βάσει της παρούσας Σύμβασης, να διατηρήσει την ομαλή κυβέρνηση της επικράτειας και να διασφαλίσει την ασφάλεια της κατοχικής εξουσίας, των μελών και των περιουσιακών στοιχείων των δυνάμεων κατοχής ή της διοίκησης, καθώς και των εγκαταστάσεων και των γραμμών επικοινωνίας που χρησιμοποιούν*»¹³⁰. Επιπλέον, το άρθρο 54 ορίζει ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι μπορούν να απομακρύνονται μόνον όταν αρνούνται να εκπληρώσουν τα καθήκοντά τους ενώ οι δικαστές δεν μπορούν να απομακρυνθούν από τις θέσεις τους για κανένα λόγο¹³¹.

Ωστόσο, το πρόβλημα με τα κράτη ανδρείκελα έγκειται στις περιπτώσεις όπου τα κράτη σπόνσορες δεν αναγνωρίζουν την κατάσταση κατοχής και έχουν ιδρύσει το κράτος ανδρείκελο με σκοπό την αποφυγή των εν λόγω υποχρεώσεων, έχουν δηλαδή δημιουργήσει μία κατάσταση συγκεκριμένης κατοχής. Αυτή είναι και η πιο συνήθης μορφή κρατών ανδρεικέλων, δηλαδή περιπτώσεις όπου οι ένοπλες δυνάμεις του κράτους ανδρεικέλου αποτελούνται από πρώην στρατεύματα του κράτους σπόνσορα και βρίσκονται υπό άμεση, αλλά κρυφή (συγκεκριμένη) διοίκηση και υποστήριξη του κράτους σπόνσορα. Τόσο οι ένοπλες δυνάμεις του κράτους ανδρεικέλου όσο και η οντότητα η ίδια αποτελούν μία βιτρίνα πίσω από την οποία βρίσκεται και δρα το κράτος σπόνσορα¹³².

---

¹²⁹ ΣΓ-IV, 1949

¹³⁰ *Ibid.*, Άρθρο 64

¹³¹ *Ibid.*, Άρθρα 51 και 54

¹³² Ivanel B., (2015), σελ. 56

Υπό το πρίσμα αυτό, η κατοχή από τις δυνάμεις ενός κράτους ανδρείκελου αποτελεί στην πραγματικότητα κατοχή από το κράτος σπόνσορά του και, για το λόγο αυτό, επιβάλλονται και δίδονται στο τελευταίο όλες οι προαναφερθείσες και απορρέουσες από τη Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύη και των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων υποχρεώσεις. Βέβαια, αν και η λογική αυτού του επιχειρήματος είναι αρκετά προφανής, μέχρι σήμερα, δεν υπάρχει καμία κρατική πρακτική ή νομολογία που να αποδεικνύει την αποδοχή μιας τέτοιας συνωνυμίας από τη διεθνή κοινότητα¹³³. Σε αυτό έχει συνδράμει και η θέση του ΣΑ/ΟΗΕ, το οποίο σε όλες τις σχετικές του αποφάσεις κατονομάζει το κράτος ανδρείκελο ως την κατεχόμενη δύναμη με ελάχιστες ή καθόλου αναφορές στον έλεγχο που ασκεί το κράτος σπόνσορα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η απόφαση 822 του 1993 σχετικά με τη σύγκρουση στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ, όπου το ΣΑ/ΟΗΕ μιλά για «τοπικές αρμενικές δυνάμεις», μόνο με ασαφείς και αόριστες υποδείξεις για τη συμμετοχή της Αρμενίας¹³⁴.

Από τα παραπάνω προκύπτει η ύπαρξη ενός σημαντικού κενού στο ΔΑΔ καθώς, αν το κράτος σπόνσορα ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο πάνω σε ένα έδαφος εμμέσως του κράτους ανδρείκελου του οποίου οι δυνάμεις καταλαμβάνουν άμεσα την υπό εξέταση περιοχή, τότε αποφεύγει τις ευθύνες και υποχρεώσεις του υπό το ΔΑΔ. Βέβαια, όπως θα δούμε και παρακάτω, οι ευθύνες και οι υποχρεώσεις αυτές δεν μεταφέρονται στο κράτος ανδρείκελο καθώς αυτό θα ήταν εφικτό μόνο στα πλαίσια του κοινού άρθρου 3 των Συμβάσεων της Γενεύης αναφορικά με μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Σύμφωνα, όμως, με το διεθνές δίκαιο μια επέμβαση ενός κράτους προς υποστήριξη των αντίπαλων ένοπλων ομάδων (μη κρατικών δρώντων) σε ένα άλλο κράτος διεθνοποιεί την ένοπλη σύρραξη, εάν το πρώτο κράτος ελέγχει είτε την αντίπαλη στρατιωτική ομάδα είτε διενεργεί το ίδιο στρατιωτικές επιχειρήσεις στο ξένο έδαφος¹³⁵. Αυτή τη θέση υποστήριξε και το ΔΠΔΓ στην υπόθεση Tadic, αναφέροντας ότι:

«...υπό το φως της ανωτέρω συζήτησης, το ακόλουθο συμπέρασμα μπορεί να επιτευχθεί με ασφάλεια. Στην προκειμένη περίπτωση, δεδομένου ότι οι Σερβο-βόσνιες ένοπλες δυνάμεις αποτελούσαν μια «στρατιωτική οργάνωση», ο έλεγχος των αρχών της

---

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ UNSCR 822/1993, UN Doc. S/RES/822.

¹³⁵ Fleck D (2008), *The Handbook of International Humanitarian Law*, 2nd edn. Oxford University Press, Oxford, σελ. 606

Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας σχετικά με τις εν λόγω ένοπλες δυνάμεις που απαιτεί το διεθνές δίκαιο για να θεωρηθεί ότι η ένοπλη σύρραξη είναι διεθνής ήταν ένας συνολικός έλεγχος που ξεπερνούσε την απλή χρηματοδότηση και εξοπλισμό των εν λόγω δυνάμεων και με τη συμμετοχή επίσης στο σχεδιασμό και την επίβλεψη των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Αντίθετα, οι διεθνείς κανόνες δεν απαιτούν ο έλεγχος αυτός να επεκτείνεται στην έκδοση συγκεκριμένων εντολών ή οδηγιών που αφορούν ξεχωριστές στρατιωτικές ενέργειες, ανεξάρτητα από το αν οι ενέργειες αυτές ήταν αντίθετες ή όχι με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο»¹³⁶.

Στην πραγματικότητα, εφόσον υπάρχει ανάμειξη ενόπλων δυνάμεων τρίτου κράτους σε εχθροπραξίες, θα πρέπει οι πολίτες της χώρας να προστατεύονται από το σύνολο των διατάξεων του ανθρωπιστικού δικαίου και όχι από ένα μικρό τμήμα του¹³⁷.

Από τα παραπάνω καταλαβαίνουμε γιατί χρησιμοποιείται συχνά η έννοια «μαύρη τρύπα του διεθνούς δικαίου» για το κράτος ανδρείκελο. Μέσω της συγκεκριμένης κατοχής, το κράτος σπόνσορα αποποιείται των ευθυνών και υποχρεώσεων του ενώ συχνά δεν αναγνωρίζει *de jure* ούτε το ίδιο το μόρφωμά του, όπως η Ρωσία δεν αναγνωρίζει την Υπερδνειστερία. Η υποστήριξη που προσφέρει το κράτος σπόνσορα διεθνοποιεί την σύρραξη και απαλλάσσει το κράτος ανδρείκελο από την εφαρμογή και ισχύ του κοινού άρθρου 3 των Συμβάσεων της Γενεύης, αλλά αν το κράτος σπόνσορα ελέγχει το έδαφος μέσω του κράτους ανδρικού τότε και το ίδιο απαλλάσσεται από οποιεσδήποτε υποχρεώσεις στο πλαίσιο του ΔΑΔ¹³⁸.

3.2. Ευθύνη και υποχρεώσεις του κράτους σπόνσορα υπό το Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Η κατάσταση διαφέρει αναφορικά με την απόδοση ευθυνών στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου. Εδώ η ευθύνη πηγάζει από το κριτήριο του

---

¹³⁶ ΔΠΔΓ, *Tadic*, παρ. 145.

¹³⁷ Μαρούδα Ντ Μ., (2015), *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ. 81

¹³⁸ Ivanel B., (2015), σελ. 57

αποτελεσματικού ελέγχου που ασκεί το εν λόγω κράτος στο έδαφος στο οποίο διαπράττεται η παραβίαση του ΔΔΔΑ¹³⁹.

Στο σημείο αυτό πρέπει να υπογραμμιστεί η διαφορά αυτού του κριτηρίου αποτελεσματικού ελέγχου για την εφαρμογή του ΔΔΔΑ από αυτό που προτείνει το ΔΔΧ στην υπόθεση Νικαράγουα για την εφαρμογή του ΔΑΔ. Σε αντίθεση με το ΔΔΧ, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕυρΔΔΑ), έχοντας εξετάσει σε πολλές υποθέσεις το ζήτημα της εξωεδαφικής εφαρμογής της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με την άσκηση «αποτελεσματικού ελέγχου» προκειμένου να αποφανθεί για την δικαιοδοσία του¹⁴⁰, κατάφερε να προσφέρει ένα κριτήριο το οποίο θα εφαρμοζόταν και σε περιπτώσεις κατοχής όπως αυτής των κρατών ανδρικών. Μάλιστα, υποστήριξε ότι στις περιπτώσεις κρατών ανδρικών την πρωταρχική ευθύνη για παραβιάσεις ΔΔΔΑ στο έδαφός τους φέρουν οι κατεχόμενες δυνάμεις, δηλαδή τα κράτη σπόνσορες.

Πρώτη σημαντική απόφαση-ορόσημο στο πεδίο ήταν αυτή στην υπόθεση *Λοϊζίδου κατά Τουρκίας* όπου το ΕυρΔΔΑ έπρεπε, μεταξύ άλλων, να διαπιστώσει εάν η Τουρκία είχε την ευθύνη για την συνεχιζόμενη άρνηση στην προσφεύγουσα, της πρόσβασης στην περιουσία της στην βόρεια Κύπρο.

Στην απόφασή του σχετικά με τις προκαταρκτικές ενστάσεις, το Δικαστήριο απέριψε τον ισχυρισμό της Τουρκίας ότι η «ΤΔΒΚ» δεν είναι κράτος ανδρικό αλλά «... ένα δημοκρατικό κράτος που ιδρύθηκε βάσει του δικαιώματός του για αυτοδιάθεση και, άρα, είναι πλήρως υπεύθυνο για τις παραβιάσεις δικαίου που λαμβάνουν χώρα στην επικράτειά του»¹⁴¹ κρίνοντας ότι οι εγχώριες αρχές ήταν κάτω από τον αποτελεσματικό συνολικό έλεγχο της Τουρκίας. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο συμπέρανε ότι «... λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου και του σκοπού της Σύμβασης [ΕΣΔΑ], η ευθύνη ενός Συμβαλλόμενου Μέρους μπορεί επίσης να ανακύψει όταν ως συνέπεια στρατιωτικής του δράσης - είτε νόμιμης είτε παράνομης - ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο σε μια περιοχή εκτός της εθνικής του επικράτειας. Η υποχρέωση εξασφάλισης σε μία τέτοια περιοχή των δικαιωμάτων και ελευθεριών που ορίζονται στη Σύμβαση απορρέει από το γεγονός του

---

¹³⁹ ICJ, Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 1970, Advisory Opinion, 21 June 1971, [1971] PCIJ Rep 16, παρ. 118.

¹⁴⁰ Περράκης Στ., (2013), *Η διεθνής προστασία δικαιωμάτων του ανθρώπου*, Εκδ. Ι. Σιδέρη

¹⁴¹ ECtHR, *Case of Loizidou v Turkey*, Preliminary Objections, 23 March 1995, Appl. No. 15318/89, παρ. 55-64.

ελέγχου αυτού, είτε ασκείται άμεσα μέσω των ενόπλων δυνάμεών του είτε μέσω εξαρτημένης [subordinate] τοπικής διοίκησης»¹⁴².

Ως εκ τούτου, εκτός από την σαφή αναγνώριση της ευθύνης του κράτους σπόνσορα για τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο κράτος ανδρείκελο, το ΕυρΔΔΑ τονίζει επίσης ότι η άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου δεν χρειάζεται να γίνει με στρατιωτικά μέσα, όπως στην περίπτωση του ΔΑΔ, αλλά μπορεί επίσης να επιτευχθεί μέσω της υποταγής της διοίκησης του κράτους ανδρεικέλου στο κράτος σπόνσορα. Αυτή η θέση του ΕυρΔΔΑ συνάδει ευθέως και με τις σχετικές διατάξεις του κατοχικού δικαίου ενώ προκύπτει και από τη διεθνή πρακτική, όπου η δημιουργία κρατών ανδρεικέλων δεν μετατόπισε ποτέ την ευθύνη της κατέχουσας Δύναμης¹⁴³.

Στην υπόθεση *Ilascu και άλλοι κατά Μολδαβίας και Ρωσίας*, το ΕυρΔΔΑ διευρύνει τους τρόπους με τους οποίους το κράτος-σπόνσορα μπορεί να ελέγξει το κράτος ανδρεικέλό του. Πρόκειται για ένα ευρύ φάσμα, από την πολιτική ή οικονομική στήριξη έως την πιο προφανή στρατιωτική στήριξη.

Σύμφωνα με την απόφαση του Δικαστηρίου: «...η *MRT*, η οποία συστάθηκε το 1991-1992 με την υποστήριξη της Ρωσικής Ομοσπονδίας, με όργανα εξουσίας και τη δική της διοίκηση, παραμένει υπό την πραγματική/αποτελεσματική εξουσία ή, τουλάχιστον, την καθοριστική επιρροή της Ρωσικής Ομοσπονδίας και, σε κάθε περίπτωση, ότι επιβιώνει λόγω της στρατιωτικής, οικονομικής, λογιστικής και πολιτικής υποστήριξης που της παρέχει η Ρωσική Ομοσπονδία. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο θεωρεί ότι υπάρχει συνεχής και αδιάκοπη σχέση ευθύνης εκ μέρους της Ρωσικής Ομοσπονδίας για τη μοίρα των προσφευγόντων, καθώς η πολιτική υποστήριξης του καθεστώτος από τη Ρωσική Ομοσπονδία και η συνεργασία μαζί του συνεχίστηκαν μετά τις 5 Μαΐου 1998, και μετά από αυτή την ημερομηνία, η Ρωσική Ομοσπονδία δεν επιχείρησε να βάλει τέλος στην κατάσταση των προσφευγόντων που επέφεραν οι αντιπρόσωποι της και δεν έλαβε μέτρα για να αποτρέψει τις παραβιάσεις που φέρεται ότι διαπράχθηκαν μετά τις 5 Μαΐου 1998. [...] Συμπερασματικά, οι προσφεύγοντες

---

¹⁴² *Ibid.*, παρ. 62

¹⁴³ Βλ. Στ. Περράκη, *Η πολεμική κατοχή στο σύγχρονο διεθνές δίκαιο*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1990; Μαρούδα Μ Ντ., σελ. 139-140

εμπίπτουν στην «δικαιοδοσία» της Ρωσικής Ομοσπονδίας για τους σκοπούς του άρθρου 1 της Σύμβασης και υπέχει ευθύνη σε σχέση με τις καταγγελλόμενες πράξεις»¹⁴⁴.

Με τον τρόπο αυτό το Δικαστήριο υποστηρίζει ότι ακόμη κι αν το κράτος σπόνσορα αναθέσει στο κράτος ανδρείκελο τη δικιά του διοίκηση ή τον δικό του στρατό εξακολουθεί να είναι υπεύθυνο για τη δράση του αν έχει καθοριστική επιρροή στις αποφάσεις των νέων διοικητικών οργάνων και/ή αν η βοήθειά του είτε στρατιωτική, οικονομική, πολιτική είτε οποιασδήποτε άλλης μορφής, είναι απαραίτητη για την επιβίωση του.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου, το κράτος σπόνσορα έχει το πλήρες βάρος ευθύνης για τις παραβιάσεις που σημειώνονται στο έδαφος του κράτους ανδρείκελου του. Προϋπόθεση για να υπέχει αυτή την ευθύνη, είναι αυτή του «αποτελεσματικού ελέγχου» όπως αυτή εννοείται μέσα από την νομολογία του ΕυρΔΔΑ. Ενώ το ΔΑΔ προϋποθέτει το κράτος σπόνσορα να καταλαμβάνει στρατιωτικά το έδαφος του κράτους ανδρείκελου με άμεσο τρόπο με δικά του στρατεύματα, το ΔΔΔΑ αρκείται και στην άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου απλά μέσω της υπαγωγής της διοίκησης του κράτους ανδρείκελου στο κράτος σπόνσορα. Με λίγα λόγια το ΔΔΔΑ κάνει αυτό που δεν μπορεί το ΔΑΔ, επισύρει άμεσα ευθύνες στα κράτη σπόνσορες και προστατεύει τα άτομα που ζουν σε τέτοιες οντότητες.

3.3. Υποχρεώσεις κράτους ανδρείκελου

Έχοντας αναλύσει τις υποχρεώσεις του κράτους σπόνσορα στο πλαίσιο του ΔΑΔ και του ΔΔΔΑ, είναι σημαντικό να μιλήσουμε και για την ευθύνη του δημιουργήματός του, του κράτους ανδρείκελου. Στη διεθνή δικαιοταξία τα κράτη ανδρείκελα δεν έχουν νομική υπόσταση και ελάχιστα κράτη συνάπτουν μαζί τους διπλωματικές ή άλλου είδους σχέσεις. Δεν είναι ούτε αντάρτες ούτε εθνικά απελευθερωτικά κινήματα ούτε κράτη *de facto*. Εξαρχής, πρέπει να τονιστεί ότι το κράτος ανδρείκελο αποφεύγει κάθε βάρος ευθύνης βάσει του διεθνούς δικαίου.

---

¹⁴⁴ ECtHR, Case of Ilas, cu and others v Moldova and Russia, Grand Chamber Judgment, 8 July 2004, Appl. No. 48787/99, παρ. 392–393.

Το ζήτημα περί ευθύνης τέτοιων οντοτήτων και συγκεκριμένα την έκταση της ευθύνης των ηγετών τους, κλήθηκε να αντιμετωπίσει το ΔΠΔΓ σχετικά με εγκλήματα που διαπράχθηκαν από ιδιώτες στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Το Δικαστήριο κρίνοντας σκόπιμο να αντιμετωπίσει αυτό το πιθανό ζήτημα δικαιοδοσίας, καθόρισε τον ευρύτερο δυνατό ορισμό για ένα κράτος. Έτσι, σύμφωνα με τον κανόνα 2 των Κανόνων Διαδικασίας και Απόδειξης του ΔΠΔΓ, ένα κράτος είναι:

- « (i) ένα κράτος-μέλος ή μη μέλος των Ηνωμένων Εθνών,
- (ii) μία οντότητα αναγνωρισμένη από το σύνταγμα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, δηλαδή η Ομοσπονδία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και η Σερβική Δημοκρατία, ή
- (iii) μια αυτοανακηρυχθείσα οντότητα που εκτελεί *de facto* κυβερνητικές λειτουργίες, είτε αναγνωρίζεται ως κράτος είτε όχι»¹⁴⁵.

Έτσι, το μόνο χαρακτηριστικό που απαιτείται από μια οντότητα για να πληροί τις προϋποθέσεις αυτού του ορισμού είναι να ασκεί κυβερνητικές λειτουργίες εντός ενός εδάφους. Ο στόχος αυτού του ευρέος ορισμού είναι καθαρά πρακτικός. Προσπαθεί να διασφαλίσει ότι δεν θα υπάρχουν κενά που θα μπορούσαν να ερμηνευθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να περιορίσουν τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου επί αυτών των οντοτήτων. Το ΔΠΔΓ κατηγορήσε αρκετούς ανώτερους ηγέτες κρατών ανδρικού φύλου όπως η Σερβική Δημοκρατία, από απλούς ιδιώτες μέχρι τον πολιτικό επικεφαλής του καθεστώτος, Ράντοβαν Κάρατζιτς¹⁴⁶.

Το Εφετείο των ΗΠΑ ακολούθησε το παράδειγμα του ΔΠΔΓ στην υπόθεση *Kadic κατά Karadžic*, όπου εξομοίωσε τη Σερβική Δημοκρατία με ένα κράτος προκειμένου να αποφύγει τυχόν ατιμωρησία των ενόχων εξαιτίας του αβέβαιου καθεστώτος της συγκεκριμένης οντότητας. Το Δικαστήριο τόνισε ότι σκοπός της έρευνας ήταν να δουν αν ο συγκεκριμένος ιδιώτης υπερέβη τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα πολιτισμένης συμπεριφοράς και όχι το κατά πόσον υπάρχει όντως κρατική υπόσταση¹⁴⁷.

---

¹⁴⁵ UN 2009 International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991: Rules of Procedure and Evidence, UN Doc. It/32/Rev.44, Rule 2.

¹⁴⁶ Ivanel B., (2015), σελ. 60

¹⁴⁷ US Court of Appeals 2nd Circuit, *Kadic v Karadžic*, 13/10/1995 (Kadic), παρ. 158.

Ο λόγος αναφοράς της συγκεκριμένης απόφασης έγκειται στο γεγονός ότι ενώ η ατομική ευθύνη για γενοκτονία και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας υπάρχει, η απαγόρευση των βασανιστηρίων εξακολουθεί να συνδέεται με το κράτος. Το άρθρο 1 της Σύμβασης του 1984 κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας περιορίζει τον ορισμό των βασανιστηρίων σε πράξεις «που επιβάλλονται από δημόσιο λειτουργό ή κάθε πρόσωπο που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα ή με την υποκίνηση ή τη συναίνεση ή την ανοχή του»¹⁴⁸.

Εν ολίγοις αυτός ο ευρύς ορισμός χρησιμοποιείται τόσο από το ΔΠΔΓ όσο και από το Εφετείο των ΗΠΑ με σκοπό να επισύρει ευθύνες ακόμη και στους αξιωματούχους κρατών ανδρικήλων που είναι υπεύθυνοι για το έγκλημα βασανιστηρίων.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, υπάρχει μια καθιερωμένη γενική απαγόρευση της γενοκτονίας και των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Οι ιδιώτες φέρουν ποινική ευθύνη βάσει του διεθνούς δικαίου για την τέλεση τέτοιων εγκλημάτων. Το Εφετείο των ΗΠΑ στην υπόθεση *Kadic κατά Karadzic* υπογράμμισε εν προκειμένω ότι «δεν συμφωνούμε ότι ο νόμος των εθνών, όπως κατανοείται στη σύγχρονη εποχή, περιορίζει την έκτασή του στην κρατική δράση. Αντίθετα, θεωρούμε ότι ορισμένες μορφές συμπεριφοράς παραβιάζουν το δίκαιο των εθνών, είτε ασκούνται από όσους ενεργούν υπό την αιγίδα ενός κράτους είτε μόνο ως ιδιώτες»¹⁴⁹.

Επιπλέον, το άρθρο 4 της Σύμβασης του 1951 για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας προβλέπει περαιτέρω ότι «τα άτομα που διενεργούν γενοκτονία ή οποιαδήποτε από τις άλλες πράξεις που απαριθμούνται στο άρθρο 3 θα τιμωρούνται, είτε είναι κυβερνώντες είτε υπάλληλοι είτε ιδιώτες»¹⁵⁰.

Ομοίως, τα καταστατικά όλων των διεθνών ποινικών δικαστηρίων δεν απαιτούν καμία απόδειξη της επίσημης ιδιότητας για να συναχθεί η ποινική ευθύνη των ιδιωτών για εγκλήματα γενοκτονίας ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας¹⁵¹. Ωστόσο, οι αρχές

---

¹⁴⁸ Άρθρο 1, Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, 10/12/1984, 1465 UNTS 85 (σε ισχύ από 26/06/1987).

¹⁴⁹ *Kadic v Karadzic*, US Court of Appeals 2nd Circuit, 13 October 1995 (*Kadic*), παρ. 152.

¹⁵⁰ Σύμβασης του 1951 για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, 9/12/1948, 78 UNTS 277 (σε ισχύ από 12/01/1951).

¹⁵¹ Rome Statute of the International Criminal Court, opened for signature 17 July 1998, 2187 UNTS 90 (entered into force 1 July 2002), Articles 6 and 7; UN Security Council 1993 Report of the Secretary-General pursuant to para 2 of Security Council Resolution 808 (1993), UN Doc S/25704, Annex: Statute of the International Tribunal, Article 5; UN Security Council

των κρατών ανδρεικέλων δεν φέρουν διεθνή ποινική ευθύνη για οποιαδήποτε άλλα εγκλήματα ή παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκτός της απαγόρευσης της γενοκτονίας, των βασανιστηρίων και των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας.

Πέραν των τριών αυτών εξαιρέσεων δεν υπάρχουν νομικές υποχρεώσεις που να εμπνέονται στα κράτη ανδρείκελα. Δεν υπάρχει νόμος στο συμβατικό ή στο εθιμικό διεθνές δίκαιο που να απαριθμεί ή να ρυθμίζει τις υποχρεώσεις των κρατών ανδρεικέλων. Επομένως, τα κράτη ανδρείκελα και, συγκεκριμένα, τα όργανα και οι ιδιώτες τους που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα στο έδαφός τους παραμένουν ατιμώρητα.

Συνοψίζοντας, δεν υπάρχει καμία ευθύνη που να αποδίδεται ευθέως στο κράτος ανδρείκελο για παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Φυσικά, υπήρξαν ορισμένα εγχειρήματα κάλυψης αυτού του κενού αλλά, δυστυχώς, παρέμειναν μόνο σε ακαδημαϊκό και θεωρητικό επίπεδο. Μία ανάσα προσφέρει η ατομική ευθύνη που είναι ξεκάθαρα καθιερωμένη στο διεθνές δίκαιο και αναγκάζει άτομα που διαπράττουν σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο έδαφος ή στο όνομα ενός κράτους ανδρεικέλου να λογοδοτούν ανεξαρτήτως ιδιότητας.

1994 Resolution 955 (1994), UN Doc. S/RES/955, Annex: Statute of the International Tribunal for Rwanda, Article 3.

Συμπεράσματα

Από την παραπάνω ανάλυση, καθίσταται εμφανής ο λόγος ύπαρξης των κρατών ανδρείκέλων στο διεθνές σύστημα. Πρόκειται για την τέλεια κατοχή. Μέσω της δημιουργίας τέτοιων μορφωμάτων, το κράτος σπόνσορα υπεκφεύγει των ευθυνών και υποχρεώσεών του στο πλαίσιο του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου ενώ το ίδιο το κράτος ανδρείκελο, εφόσον δεν θεωρείται υποκείμενο του Διεθνούς Δικαίου και, άρα, δεν έχει νομική υπόσταση, δεν φέρει ευθύνη για τυχόν παραβιάσεις τόσο του Διεθνούς Δικαίου γενικότερα όσο και του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και Διεθνούς Δικαίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ειδικότερα.

Επομένως, τα κράτη, είτε μεγάλα είτε μικρά, μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτό το νομικό κενό για να υλοποιήσουν τις ιμπεριαλιστικές τους ατζέντες κάτω από ένα νόμιμο πέπλο, προχωρώντας, μάλιστα, ακόμη και σε παράνομη προσάρτηση των εν λόγω περιοχών, στο όνομα του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης.

Για αυτό το λόγο, η στάση της διεθνούς κοινότητας τόσο απέναντι στα κράτη ανδρείκελα όσο και στα κράτη σπόνσορες είναι καθοριστικής σημασίας. Η επιλεκτική δράση και αδράνειά της διεθνούς κοινότητας είναι προβληματική και ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για τη δημιουργία και διατήρηση τέτοιων μορφωμάτων.

Η διεθνής κοινωνία αντιμετωπίζει τα κράτη ανδρείκελα είτε προσπαθώντας να τα υπονομεύσει είτε αγνοώντας τα εντελώς είτε, τέλος, φθάνοντας σε κάποιο είδος περιορισμένης συνεργασίας μαζί τους. Κάθε μία από αυτές τις διάφορες μεθόδους έχει ένα διαφορετικό σύνολο κόστους και οφέλους τόσο για το κράτος ανδρείκελο όσο και για την κοινωνία των κρατών ως σύνολο.

Το μόνο σίγουρο είναι ότι μία αδιάφορη ή απόμακρη διεθνής κοινότητα υποβοηθάει τη διατήρηση τους status quo στα συγκεκριμένα κράτη ανδρείκελα και έχει ως συνέπεια την περαιτέρω εξάρτηση του απομονωμένου κράτους ανδρείκελου από το κράτος σπόνσορα. Ο λόγος που η διεθνής κοινότητα και, ιδιαίτερα, τα «μητρικά κράτη» δεν προχωρούν σε συζήτηση με τα εν λόγω μορφώματα είναι γιατί πιστεύουν ότι τυχόν διάλογος και συνεργασία μαζί τους σημαίνει αυτόματα και αναγνώριση τους. Σε κάθε περίπτωση όμως, ο διάλογος και η διαπραγμάτευση με τα κράτη ανδρείκελα είναι ο μόνος νόμιμος τρόπος επίλυσης της υφιστάμενης κατοχής.

Από την άλλη μεριά, τα κράτη σπόνσορες, έχοντας δικές τους ιμπεριαλιστικές ατζέντες και γεωπολιτικά συμφέροντα, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη ζωή του κράτους ανδρείκελου χωρίς να του επιτρέπουν μεγάλα περιθώρια επιλογής αναφορικά με την άσκηση πολιτικής. Εν ολίγοις, τα κράτη ανδρείκελα στην προσπάθειά τους για κρατική υπόσταση και αναγνώριση αναθέτουν την ανεξαρτησία τους στο εκάστοτε κράτος σπόνσορα.

Φαίνεται ότι τα κράτη ανδρείκελα και η απαίτηση τους για ανεξαρτησία θα εξακολουθήσουν να αποτελούν πρόβλημα για τα κράτη στο διεθνές σύστημα. Το σταθερό καθεστώς των κρατών ανδρεικέλων δημιουργεί πολλά ερωτήματα για το μέλλον τους και, ιδίως, για το μέλλον των κατοίκων που ζουν στο έδαφός τους καθώς, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα κράτη ανδρείκελα, ως «μαύρες τρύπες» του διεθνούς δικαίου, αποτελούν μέρη παράνομης δραστηριότητας και συχνών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο χρόνος αποτελεί καταλυτικό παράγοντα και, δυστυχώς, για τα κυρίαρχα μητρικά κράτη είναι ο μεγαλύτερος εχθρός τους καθώς με το πέρασμα του χρόνου, μια ρεαλιστική προοπτική επανένωσης γίνεται όλο και πιο δύσκολη, καθώς η κοινή ιστορία της «συμβίωσης» υποχωρεί στο παρελθόν. Πλέον, το προσωρινό έχει γίνει μόνιμο...

Πηγές - Βιβλιογραφία:

Πηγές

Θεσμικά κείμενα

Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την Γιουγκοσλαβία

Κανονισμοί της Χάγης του 1907

Πρόσθετο Πρωτόκολλο I & II στις Συμβάσεις της Γενεύης

Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας

Σύμβαση για την Πρόληψη και Τιμωρία της Τρομοκρατίας

Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας

Σύμβασης της Γενεύης (IV) περί προστασίας του άμαχου πληθυσμού σε καιρό πολέμου

Σύμβαση του Μοντεβιδέο «Περί των Δικαιωμάτων και των Υποχρεώσεων των Κρατών

Αποφάσεις

Δικαστηρίων

ECtHR, Case of Ilascu and others v Moldova and Russia, Grand Chamber Judgment, 8 July 2004, Appl. No. 48787/99

ECtHR, Case of Loizidou v Turkey, Preliminary Objections, 23 March 1995, Appl. No. 15318/89

ICJ, Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v Serbia and Montenegro), Judgment, 26 February 2007, [2007] ICJ Rep 43

ICJ, Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v United States of America), Judgment, 27 June 1986, [1986] ICJ Rep 14

ICJ (2010), *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo* (Advisory Opinion of 22 July 2010).

ICJ, *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, Advisory Opinion, 21 June 1971, [1971] PCIJ Rep 16

ICTY, *Prosecutor v Duško Tadić*, Judgment, 15 July 1999, Case No. IT-94-1-A

US Court of Appeals 2nd Circuit, *Kadic v Karadzic*, 13/10/1995 (Kadic).

Οργάνων ΟΗΕ

A/73/827-S/2019/297, 28/03/2019, διαθέσιμο στο: <https://undocs.org/en/A/73/827>

UNGA Res. 2758 (XXVI), *Restoration of the lawful rights of the People's Republic of China in the United Nations* (25/10/1971), διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/documents/ga/res/26/ares26.htm>

UNSCR 1272/1999, UN Doc. S/RES/1272.

UNSCR 541/1983 διαθέσιμο στο <http://unscr.com/en/resolutions/doc/541>;

UNSCR550/1984 διαθέσιμο στο <http://unscr.com/en/resolutions/550>

UNSCR 822/1993, UN Doc. S/RES/822.

Ιστοσελίδες

Abkhaz World, (2009), *'Statement of the Peoples Assembly of the Parliament of the Republic of Abkhazia to the General Secretary of the UN, Chairman of Security Council of the UN, Parliaments of the Countries of the World,*, <http://abkhazworld.com/aw/statements/229-statementparliament-of-abkhazia>.

Całus Kamil, (2013), *'An Aided Economy: The Characteristics of the Transnistrian Economic Model,* ' OSW <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2013-05-16/aided-economy-characteristicstransnistrian-economic-model>.

Cohen, A, (2007), *How to Confront Russia's Anti-American Foreign Policy*, The Heritage Foundation, διαθέσιμο στο <http://www.heritage.org>

Cooper Helene, C. J. Chivers and Clifford Levy, *'US Watched as Squabble Turned into a Showdown'*, New York Times, 2008, διαθέσιμο στο http://www.nytimes.com/2008/08/18/washington/18diplo.html?pagewanted=all&_r=0

DPR,(2015), *Memorandum of Donetsk People's Republic on state-building, political and historical continuity*,
<http://redstaroverdonbass.blogspot.cz/2015/02/memorandum-of-donetsk-peoples-republic.html>

Freedom House (2014), *'Nagorno-Karabakh,'* <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/nagorno-karabakh#.Va5Ed1dcpYM>.

Freedom House (2014), *'South Ossetia,'* <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/south-ossetia#.Va5NUVdcpYM>.

Freedom House (2014), *'Transnistria,'* <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/transnistria#.Va5VxFdcpYM>.

Graham Benjamin. A. T., (2009), *'Nagorno-Karabakh in Limbo,'* Middle East Quarterly 16 (4), <http://www.meforum.org/2483/nagornokarabakh-limbo>

Gurel A., Mullen F. & Tzimitras H. (2013). *The Cy-prus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios*, Peace Research Institute Oslo - PRIO, Cyprus Center. Διαθέσιμο στο: https://www.files.ethz.ch/isn/172873/Report%202013-1%20Hydrocarbons.pdf?fbclid=IwAR1r5-h3bcXW744LTd-KBYxT9LcZtbG_uyw9qAycOyoVkaUkQN4N15OWuoE.

Lavrov Sergey, (2008), *'Statement of the Russia's Ministry of Foreign Affairs on Kosovo,* διαθέσιμο στο http://archive.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcb3/041c5af46913d38ac32573f30027b380!OpenDocument.

Markedonov Sergei, (2014), *'Recognition is Not a Dogma,'* Russia in Global Affairs, <http://eng.globalaffairs.ru/number/Recognition-Is-Not-aDogma-17215>.

Medvedev Dmitry, *'Statement on South Ossetia and Abkhazia, 2008'* διαθέσιμο στο: <http://www.nytimes.com/2008/08/27/world/europe/27medvedev.html>

Motyl Alexander J., (2015), *'Out of Kiev's Hands: Why Ukraine's Falling Donbass region is becoming a big headache for Russia,* Foreign Policy, <http://foreignpolicy.com/2015/05/04/out-of-kievs-hands/>.

Nagorno-Karabakh Republic, (1991) *'Declaration on Proclamation of the Nagorno Karabakh Republic,* <http://www.nkr.am/en/declaration/10/>.

NPR (2014), *'Crimean Parliament Passes "Declaration of Independence",'* <http://www.npr.org/sections/thetwo-way/2014/03/11/288980634/crimean-parliament-passes-declaration-of-independence>.

Rudy L. Hightower II, (2010), *'The Declarations of Independence: Pridnestrovian Moldovian Republic,'* Complex Operations Case Studies Series,

http://www.nps.edu/Academics/AcademicGroups/GPPAG/Docs/PDF/Research%20and%20Publications/11_Moldova.pdf.

Stephen F. Jones, (2014), *South Ossetia's unwanted independence*, Open Democracy, <https://www.opendemocracy.net/od-russia/stephen-f-jones/south-ossetia%E2%80%99s-unwanted-independence>

Zarembo, K (ed) (2016), *Conflict Settlement Practices Around the World: Lessons for Ukraine*, Institute of World Policy, Kyiv, σελ. 4, διαθέσιμο στο <<http://iwp.org.ua/>>.

Ακιντζί : Η «Πηγή Ειρήνης» δεν αναβλύζει νερό, αλλά αίμα – Εντονη αντίδραση της Αγκυρας, Το Βήμα, 13 Οκτωβρίου 2019, διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2019/10/13/world/akintzi-i-pigi-eirinis-den-anavlyzei-nero-alla-aima-entoni-antidراسi-tis-agkyras/>

Ερντογάν : Οργή από τα όσα είπε ο Ακιντζί για τον πόλεμο στη Συρία, Το Βήμα, 13 Οκτωβρίου 2019, διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2019/10/13/world/erntogan-orgi-gia-tin-toporothetisi-akintzi-gia-ton-polemo-sti-syria/>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κύπρος: Τουρκοκυπριακή Κοινότητα, επίσημη ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Επιτροπής διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/cyprus/about-us/turkish-cypriots_el

Κανονισμός αριθ. 866/2004 του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 για το καθεστώς βάσει του άρθρου 2 του πρωτοκόλλου αριθ. 10 της πράξης προσχώρησης, διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004R0866:20130808:EL:PDF>

Καταγγελία Κύπρου στον ΟΗΕ για παραβιάσεις Τουρκίας, Καθημερινή, 26 Νοεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/kataggelia-kyproy-ston-oie-gia-parabiaseis-toyrkias>

Πρωτόκολλο αριθ. 10 της πράξης προσχώρησης του 2003, διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL-EN/TXT/?uri=CELEX:12003T/PRO/10&from=EN>

Συρίγος Α., *Οριοθέτηση Τουρκίας - Λιβύης; Μία στρατηγική κίνηση*, Καθημερινή, 22/07/2019 διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/1034923/article/epikairothta/politikh/orio8ethsh-toyrkias--livyhs-mia-strathgikh-kinhsh>

Συρίγος Α., *Ταχέως προς τουρκικά τετελεσμένα*, Καθημερινή, 2/12/2019, διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/1054204/article/epikairothta/politikh/aggelos-m-syrigos-taxews-pros-toyrkika-tetelesmena>

Τσαβούσογλου: Θα συνεχίσουμε να υπερασπιζόμαστε αποφασιστικά την «ΤΔΒΚ» (ψευδοκράτος) στη διεθνή σκηνή, Πρώτο Θέμα, 15/11/2019, διαθέσιμο στο: <https://www.protothema.gr/politics/article/945895/tsavousoglou-tha-sunehisoume-na-uperaspizomaste-apofasistika-tin-tdvk-pseudokratos-sti-diethni-skini/>

Φιλίνη Α., *Το Κυπριακό μετά την τουρκική επιδρομή στη Συρία*, Η Εφημερίδα των Συντακτών, 14 Νοεμβίου 2019, διαθέσιμο στο https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/218947_kypriako-meta-tin-toyrkiki-epidromi-sti-syria

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αντωνόπουλος, Κ. – Μαγκλιβέρας, Κ. « Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2014

Μαρούδα Μ Ντ., *Ο «αποτελεσματικός έλεγχος» ως προϋπόθεση για την εφαρμογή του Δίκαιου της Κατοχής και η διάδραση με την εξω-εδαφική εφαρμογή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου»* στο Περράκης Στ. (επιμέλεια), «*Ουδέν Μονιμότερον του Προσωρινού; Καταστάσεις Στρατιωτικής Κατοχής και Διεθνές Δίκαιο*», ΕΚΕΔΑΑΔ

Μαρούδα Ντ Μ., (2015), *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

Περράκης Στ., (2013), *Η διεθνής προστασία δικαιωμάτων του ανθρώπου*, Εκδ. Ι. Σιδέρη

Περράκη Στ., *Η πολεμική κατοχή στο σύγχρονο διεθνές δίκαιο*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1990.

Συρίγος Α., (2014), *Το κράτος*, σελ. 101-140 στο Κ. Αντωνόπουλος, Κ. Μαγκλιβέρας, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η έκδοση.

Υφαντής, Κ. (2008). «*Κρατική Κυριαρχία και Συστημική Αλλαγή*». Στο Δ. Τριανταφύλλου, Κ. Υφαντής & Ε. Χατζηβασιλείου (επιμ.), *Διεθνείς Σχέσεις: Σύγχρονη Θεματολογία και Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Ξενόγλωσση

Bencic Aurora and Teodor I. Hodor, (2011), *'Transdnestria: Ethnic Conflicts or Geopolitical Interests?*, Eurolimes.

Byman, D., & King, C. (2012). *The mystery of phantom states*. The Washington Quarterly, 35(3).

Caspersen Nina, (2012), *Unrecognized States: The Struggle for Sovereignty in the Modern International System*, Cambridge: Polity Press.

Castellino Joshua, *'International Law and Self-Determination: People, Indigenous Peoples, and Minorities,*' in Christian Walter, Antje von Ungern-Sternberg and Kavus

Abushov (ed.), (2014), *Self-Determination and Secession in International Law*, Oxford: Oxford University Press.

Christakis Theodore, 'The ICJ Advisory Opinion on Kosovo: Has International Law Something to Say about Secession?', *Leiden Journal of International Law* 24, 2011.

Christakis Theodore, 'The ICJ Advisory Opinion on Kosovo: Has International Law Something to Say about Secession?', *Leiden Journal of International Law* 24, 2011.

Cooley Alexander and Lincoln A. Mitchell, (2010), '*Engagement without Recognition: A New Strategy toward Abkhazia and Eurasia's Unrecognized States*, ' *The Washington Quarterly* 33 (4).

Crawford J (2006) *The Creation of States in International Law*. Oxford University Press, Oxford.

Crawford J., (2012), *Brownlie's Principles of Public International Law*, 8th edition Oxford, Oxford University Press.

Dobronravin, N, (2010), '*Oil, Gas, Transit and Boundaries: Problems of the Transport Curse*', in V Gel'man, O Marganiya (eds), *Resource Curse and Post-Soviet Eurasia: Oil, Gas, and Modernization*, Lexington Books, Lanham, MD.

Economides Spyros, (2013), *Kosovo, Self-Determination and the International Order*, *Europe-Asia Studies* 65 (5).

Finkel Evgeny, (2010), '*In Search of Lost Genocide: Historical Policy and International Politics in Post- 1989 Eastern Europe*, *Global Society* 24 (1).

Fleck D (2008), *The Handbook of International Humanitarian Law*, 2nd edn. Oxford University Press, Oxford.

Heywood, A. (2014). *Εισαγωγή στην Πολιτική*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

ICRC, Pictet (ed.) *Commentary on the Fourth Geneva Convention*, ICRC, 1958.

ICRC, (2016), *Commentary on the First Geneva Convention: Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field*, 2nd edition.

International Law Association, Committee on the Use of Force, Final Report on the Meaning of Armed Conflict in International Law, The Hague Conference, 2010.

International Law Commission (2001) Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts. Yearbook of the International Law Commission Vol II: Part 2

Ivanel B., *Puppet States: A Growing Trend of Covert Occupation*, σελ. 43-65 στο T.D. Gill et al. (eds.), *Yearbook of International Humanitarian Law 2015*, Yearbook of International Humanitarian Law 18, t.m.c. assers press and the authors 2016

Jackson R., *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and the Third World*, Cambridge University Press, 1991

Jackson Robert H., (1999), '*Sovereignty in World Politics: A Glance at the Conceptual and Historical Landscape*', Political Studies 47.

Kemp W., (2005), *Selfish Determination: The Questionable Ownership of Autonomy Movements*, in: Ethnopolitics, Vol. 4.

Kolstø, P., (2006), *The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States*. Journal of Peace Research 43(6).

Lee S., (1995-96), *American Policy toward Taiwan: The Issue of the de facto and de jure Status of Taiwan and Sovereignty*, in: The Buffalo Journal of International Law, Vol. 2.

Lung-chu Chen, (1998), *Taiwan's Current International Legal Status*, New York Law School.

Lynch David, (2004), *Engaging Euroasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and De Facto States*, Washington: United States Institute of Peace Press.

Malcolm Nathan Shaw, (2003), *International Law*, 5th edition, Cambridge University Press.

Mankoff Jeffrey, (2009), *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Maryland: Rowman and Littlefield Publishers.

McGarry J., (2004), Πρόλογος: *De facto states and the international order*, στο T. Bahcheli et al. (eds.), *De Facto States, The quest for sovereignty*, London / New York.

Mikhail Suslov, (2017), '*The Production of 'Novorossiya': A Territorial Brand in Public Debates*, ' Europe-Asia Studies 69 (2).

O'Loughlin John et col., (2014), *Inside the post-Soviet de facto states: a comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria*, Eurasian Geography and Economics 55 (5).

Palmer D. G. Jr., (1996), *Taiwan: De Jure or Not De Jure? That is the Question. An Analysis of Taiwan's Legal Status Within the International Community*, in: John F. Kennedy University Law Review, Vol. 7.

Pegg S., (1998), *International Society and the De Facto State*, Aldershot / Brookfield.

Popescu N (2006) 'Outsourcing' de facto Statehood: Russia and the Secessionist Entities in Georgia and Moldova. CEPS Policy Brief 109:1–8

Riegl Martin, Doboš Bohumil, (2018) *Geopolitics of Secession: Post-Soviet De Facto States and Russian Geopolitical Strategy*, Central European Journal of International and Security Studies 12, no. 1.

Scheffer David, (2009), *Atrocity Crimes Framing the Responsibility to Protect*, in Richard H. Cooper and Juliette V. Kohler (ed.), (2009), *Responsibility to Protect: The Global Moral Compass for the 21st Century*, New York: Palgrave MacMillan, 2009.

Schoiswohl M (2004) Status and (Human Rights) Obligations of Non-Recognized De facto Regimes in International Law: The Case of 'Somaliland', Martinus Nijhoff Publishers

Suslov Mikhail, (2017), 'The Production of 'Novorossiya': A Territorial Brand in Public Debates,' *Europe-Asia Studies* 69 (2).

Toomla, R. (2016). *Charting informal engagement between de facto states: A quantitative analysis*. *Space and Polity*, 20(3).

Vahl M, Emerson M (2004) Moldova and the Transnistrian Conflict. *J Ethnopolitics Minor Issues Eur* 1 (Chap. 4)

Von Steinsdorff Silvia and Fruhstorfer Anna, (2012), *Post-Soviet de facto states in search of internal and external legitimacy*. Introduction,' *Communist and Post-Communist Studies* 45 (2).

Wallace R, (2005), *International Law*. Sweet & Maxwell, London.

Wallace-Bruce N., (1994), *Claims to Statehood in International Law*. Carlton Press, New York.